

Proslavili bomo še en velik praznik. Dan mladosti in rojstni dan tovariša Tita. Jutri bo praznovala v siju mladosti vsa naša domovina. Mesta s tovarnami in vasi sredi zelenja, cvetoča polja in gore bodo polna sonca in maja. Nasmehnili se bomo tudi mi in se spomnili srečnega maja osvoboditve, ko smo pregnali sovražnika in začeli graditi in bogatiti svobodno življenje. Ta mladost ne bo nikdar ostarela. Vedno bo cvetela, s spoštljivo mislijo na velikega človeka — Tita. Štiriinsedemdeseto pomlad bo tovariš Tito zapisal v svojo knjigo življenja. Zapisal bo tudi naše iskrene želje in čestitke, pa tudi izraze časti ljudi z vseh koncev sveta, ki jim je sveta misel o miroljubnem sožitju med narodi, — »Srečno nam živi še mnogo let, tovariš Tito!«

Besede in dejanja

Smrt hodi po cestah in železnicah

Podatki opozarjajo, da je bilo v prometnih gospodarskih organizacijah v zadnjih dveh letih blizu 8000 nezdor pri delu in da je bilo pri tem izgubljenih blizu 110.000 delovnih dni. Na območju Skupnosti železniških podjetij Ljubljana je bilo lani 2038 nezdor, kar je samo za osem nezdor manj kot predlanskim. Te nezdore so terjale 86 smrtnih žrtev, med katerimi je bilo 22 železničarjev, 11 potnikov in 53 tujih osebnih. Tesno poškodovanih je bilo 195 ljudi, med njimi kar 55 železničarjev in 88 potnikov. Po oceni železnice je znašala škoda 283 milijonov starih dinarjev. Na cestah pa je bilo v Sloveniji lani 8493 prometnih nezdor in je pri tem umrlo 344 ljudi, kar je za 2,4 % več kot predlanskim.

Delavska enotnost — 12. V. 1966

Izgube v papirju

V tovarni papirja v Vladočnem Hanu so poslovno leto zaključili z negativno bilanco 150 milijonov dinarjev, čeprav je tovarna delala samo s 75 odstotki zmogljivosti. Izgube nenehno rastejo. Skladišča pa postajajo pretesna, da bi sprejela vse zaloge proizvedenega blaga. Trenutno je 5000 ton končnih izdelkov »zamrznjenih« — okoli milijarda dinarjev obratnih sredstev.

Naj omenimo le nekaj primerov slabega gospodarjenja. Lani so iz Zahodne Nemčije vrnilli kontingent 504 tone papirja slabe kakovosti. To je tovarno stalo 71 milijonov dinarjev. Za potrebe proizvodnje so nabavili 5000 ton žaganja, ki naj bi ga uporabljali kot surovino, pozneje pa se je izkazalo, da ni uporabno. Tako so uničili 115 milijonov dinarjev.

Komunist — 13. V. 1966

Več denarja za uradnike kakor za šolstvo

Skupni izdatki za organe občinske uprave v 13 občinah (353.318 prebivalcev) okraja Karlovac (v to ni vračunana administracija okraja) znašajo 2,3 milijarde starih dinarjev, medtem ko je za vse šolstvo v okraju predvideno skupno 2,1 milijarde. Od skupnih proračunskih izdatkov, ki znašajo v vseh občinah povprečno 28.440 dinarjev na prebivalca, odpade na šolstvo od 27 (Karlovac) do 63 odstotkov (Gospić).

Borba — 17. V. 1966

Učiteljeva upravičena bojazen

Ob vašem članku o obsodbi pesnika Gajška sem postal zaskrbljen in oprezen. Zaposlen sem v precej religioznem okolju in iz dneva v dan sem sistematično, vztrajno in premišljeno pojasnjeval otrokom, da ni boga, in jih seznanjal s strahotami, ki so jih povzročale verske zablode. Kaj bo zdaj z menoj, če me bo krajevni duhovnik tožil zaradi razširjanja pestrnosti proti veri? Ne samo to, da mi slaba plača, grozi mi tudi zapor po členu 119 KZ. To me opozarja na vrnitev inkvizicije.

Vjesnik u srijedu — 11. V. 1966

Začeli so pometati pred svojim pragom

Služba družbenega knjigovodstva je — ne da bi čakala dokončnih rešitev — še nadalje uvajala racionalnejšo notranjo organizacijo dela, zmanjševala število organizacijskih enot (vendar tako, da ni ogroženo normalno funkcioniranje in opravljanje nalog), zmanjšala je (za kakih 3000) število delovnih mest, uvažala mehanizacijo, zmanjševala obseg poslov. itd. To je samo nadaljevanje ukrepov, ki jih smo pričeli ali 722 poročila, odkar samostojno obstaja, to je od novembra 1962 (takrat je štela služba 24.764 delavcev, ob koncu 1965 pa 22.301).

Komunist — 13. V. 1966

Statistika žre delovne ure...

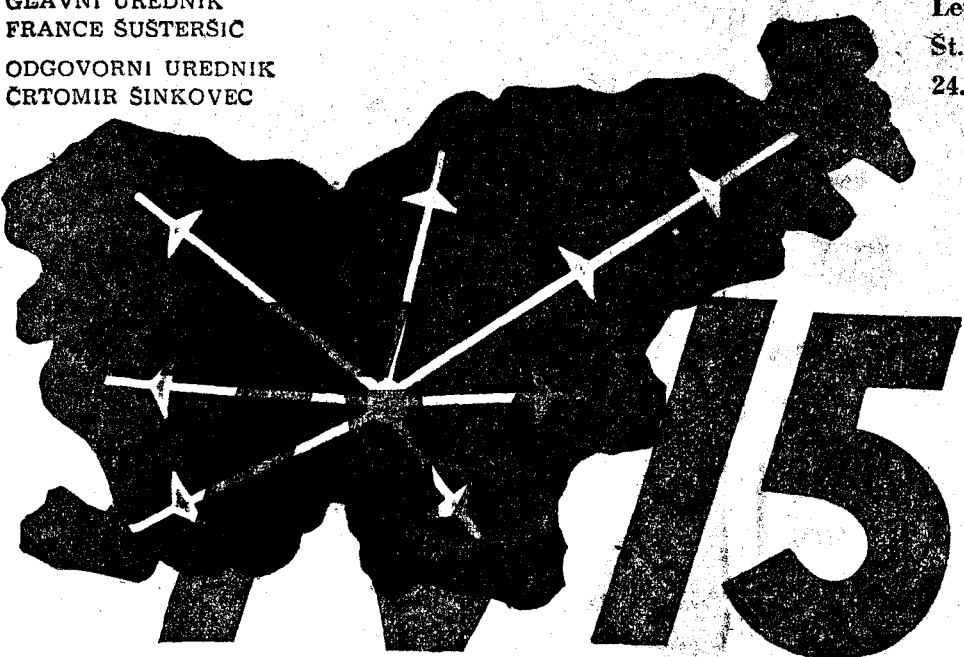
Podatki zveznega zavoda za statistiko kažejo, da zbira statistične podatke že več kot deset različnih zbiralec, med njimi so občinske skupščine, zavod za statistiko, republiški organi, socialno zavarovanje in drugi. Istovrstno pa morajo npr. občinske skupščine izdelati v teku leta 94 različnih poročil ali 328 poročil letno. Industrijska podjetja 44 vrst poročil ali 722 poročil letno in podobno. Pri tem delu porabijo delovne organizacije v industriji, kmetijstvu, trgovini, solstvu, zdravstvu in drugih dejavnostih za zbiranje podatkov in pisanje najrazličnejših poročil skupno 95,5 milijona ur.

Ljubljanski dnevnik — 16. V. 1966

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUŠTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

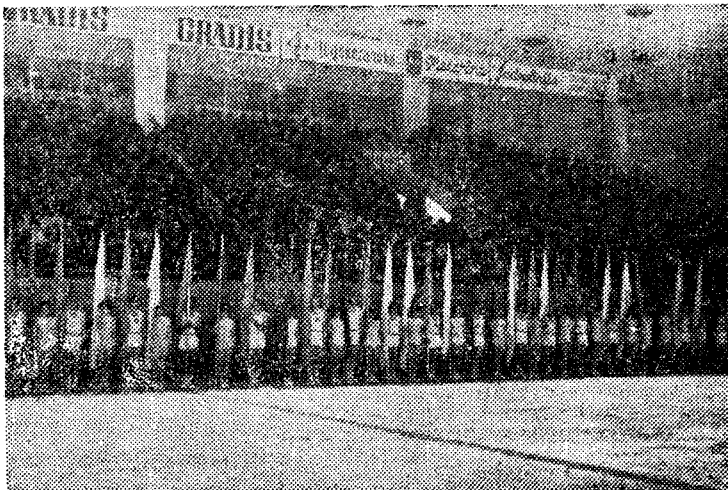
Leto IV
Št. 20
24. V. 1966

GLASILO ZVEZE ZDROZENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Ljubljana je slovesno pričakala štafeto mladosti

Ljubljana, duša narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji je tudi letos, že dvaindvajsetič, slavnostno pričakala štafeto mladosti, ki nosi pozdrave in najlepše želje tovarišu Titu ob njegovem rojstnem dnevu. Štafeta je bila Slovenijo prepotovala po dolgem in počez — od Metlike, kjer so slovenski mladinci prejeli štafeto palico od sosedov Hrvatov, preko Novega mesta, Brežic, Celja, Kamnika v Ljubljano in od tu preko Škofje Loke in Cerknega, Nove Gorice do Mosta, na Dragonji.

Slovesnost v športni dvorani v Tivoliju ob prihodu štafete mladosti v Ljubljano

Štafeta mladosti je Ljubljano obiskala minuli terek. Dvorano Tivoli je mladina napolnila do zadnjega kotička. Za prijeten uvod v slavo so poskrbeli člani TVD »Partizan«, pevci škofje-loške gimnazije in osnovne šole Trnovo v Ljubljani, člani folklorne skupine »France Marolt« in recitatorji, ki so ob zvokih godbe na pihala LM izvedli enourni kulturni program. Ob enajsti uri so fanfare naznanile prihod štafete mladosti. V šport-

no dvorano je najprej pritekla skupina fantov in deklet v rumenih in belih dresih in z zasta-

vami v rokah. Nato je v dvorano pritekla Vera Rapoša, dijakinja srednje vzgojiteljske šole in prinesla štafeto palico. V tistem hipu se je deset tisoč rok sklenilo v dolgotrajno ploskanje in tako množično potrdilo ljubezen mladim do njihovega prijatelja Tita. Preden je Mitja Ribičič izročil štafeto palico podporniku Borisu Mitovu, je dejal: »Nobene prepreke ni na vaši poti, poti vas, mladih, ki je vaša ustvarjalna verna ne bi mogla premagati. Samo uničevalna vojna bi lahko presekala vašo mladost, kakor so fašistične krogle presekale življenje, upanje in učenje vaših sošolcev v Kragujevcu. Zato v teh majskih dneh, ko ob vznožju nešteti spomenikov predajate pozdrave tovarišu Titu, preberite izročila, vklesana v bele spominske kamne...«

Po svečani predaji štafete palice, ob kateri so tudi vsi navzoči pionirji in mladinci izročili tovarišu Titu najboljše želje ob njegovem rojstnem dnevu in obljubili, da bodo vestno izpolnjevali svoje dolžnosti, se je v športni dvorani Tivoli razvil mladinski rajanje. Štafeta mladosti pa je tiste trenutke že potovala proti Novi Gorici, proti Beogradu, svojemu svetlemu cilju naproti, katerega si zastavi mladina širom po Jugoslaviji vsako leto: globok izraz ljubezni in želja za srečo ter zdravje tovarišu Titu.

Občanovi zapiski

Pravkar so minile dopolnilne volitve v organe delavskega samoupravljanja, v delavske svete, svete ekonomskih enot in upravne odbore. Tiste, ki jim je potekla mandatna doba, so nadomestili drugi člani delovnih kolektivov.

Pravzaprav — nič nenavadnega. Nadomestne volitve so pač postale nekaj vsakdanjega. Pri takih volitvah pa se tu in tam dogajajo tudi nenavadne reči. Namreč, nenavadni postopki posameznikov pa tudi posameznih skupnic, ki jih je še v marsikaterem delovnem kolektivu precej.

V nekem večjem kolektivu v Mariboru se je primerilo naslednje: Pravi tako kot druge delovne organizacije so imeli tudi pri njih nadomestne volitve. Polovico članov delavskega sveta je bilo treba zamenjati z drugimi.

Družbeno-politične organizacije (te morebiti v manjši meri), kakor tudi vodstvo podjetja je predvidelo nekatere tovariše, ali bolje rečeno, prav vse, ki naj bi zdaj zasedli stole ob mizi, pri kateri zaseda delavski svet. (Vse lepo in prav, če se nekatere tovariše predvidi za novi delavski svet, saj je povsem na dani, da je treba izbirati take, ki se bodo s svojimi kvalitetami lahko ukvarjali z vrsto problemov, ki jih narekuje današnje gospodarjenje, današnje reformno presnavljanje. Prav pa v nobenem primeru ni, da se »predvidi« za organe delavskega samoupravljanja le ljudi, »ki tuje v en rog!«)

Na sestankih delovnih in ekonomskih enot pa so posamezni člani delovnega kolektiva predlagali še tudi druge, »nepredvidene«. Tako je bila kandidatna lista razširjena in z večino glasov tudi sprejeta. Prišel je dan volitev.

Rezultat glasovanja je bil za mnoge »presenetljiv«. Marsikdo izmed predvidenih kandidatov je dobil manjše število glasov od tistih, »poznejše« predlaganih. In — kaj se je zdaj pripetilo? Drugi dan po volitvah so nekateri predstavniki družbeno-političnih organizacij klicali posameznike, ki so v nekaterih ekonomskih enotah

Kurirčkova pošta v Ljubljani

Kurirske torbe je pri spomeniku pionirjev pred Muzejem revolucije v Ljubljani sprejel predsednik ZZB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka

Več kot mesec dni so pionirji hodili po poteh nekdanjih partizanskih kurirjev. Pod njihovimi nogami je steklo preko tri tisoč kilometrov. Domala vsi pionirski odredi so sodelovali pri prenosu kurirčkovih torb s pozdravi tovarišu Titu ob dnevu mladosti; pri tem so jim bili v veliko pomoč člani združenj borcev. Pionirji-kurirji so obšli Slovenijo v štirih glavnih smereh: preko Gorenjske, Do-

ko 700 kilometrov. Pričela se je v Vanečah, nato pa vodila skozi Mursko Soboto, Veržej, Maribor, Dravograd, Celje, Trbovlje in Litijo v Ljubljano. Gorenjska pošta je šla na pot v Novakih in prispela v slovensko metropolo preko Idrije, Jesenice, Tržiča in Kamnika. Primorci so pričeli v Dobrovi in Kopru in preko Ilirske Bistrice, Postojne in Vrhnike prispeli v Ljubljano. Dolenjska TV pošta je odšla iz

Pred spomenikom pionirjev pred muzejem revolucije v Ljubljani se je zbrala velika množica pionirjev ob prihodu Kurirčkove pošte, kjer jo je sprejel predsednik ZZB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka

lenjske, Primorske in Štajerske; pošta je potovala tudi po 30 stranskih poteh, ki so se priključile glavnim progam. Minuli petek so se kurirske poti mladim sklenile v Ljubljani. Predstavniki štirih kurirskih vpadnic so izročili torbe Francu Leskošku-Luki in ga prosili, naj tovarišu Titu ponese iskrene pozdrave in čestitke.

Sončnega petkovega dopoldneva se je pri spomeniku pionirjev pred Muzejem revolucije v Ljubljani zbrala velika množica pionirjev z ljubljanskimi in drugih šol v Sloveniji. Prišli so, v pionirskih oblekah, nekateri tudi v narodnih nošah. Po uvodnih odlomkih pevskega zbora Pionirskega doma v Ljubljani so štirje pionirji z osnovnih šol Borisa Kidriča, Vide Pregarčeve, Oskarja Kovačiča in Riharda Jakopiča raportalirali in kot zadnji nosilec pošte izročili tovarišu Leskošku kurirske torbe. Povedali so tudi, kje so hodili. Najdaljša je bila pot štajerskih nosilcev pošte: pre-

Buče, nato pa preko Novega mesta, Semiča, Dolenjskih Toplic, Trebnjega, Mokronoga, Krškega, Kostanjevice, Velikih Lašč in Grosupljega do Ljubljane.

Pionirji iz mnogih krajev Slovenije, ki so prihiteli na svečanost ob predaji torb, so se pogovarjali o sprejemih pošte v njihovih krajih. Mnogo so si imeli povedati: o napetih življenjih pri prenosu dragocene torbe skozi sovražnikove zasede, o srečanjih z borci po predajah pošte. Marsikaj so jim ob takih priložnostih povedali borci, marsikaj takega, česar še niso slišali. Ta srečanja z revolucijo bodo vsem pionirjem ostala v spomin. Kurirčkova pošta se jim je priljubila, postala je njihova stvar, z borci so postali veliki prijatelji. Se globlje so spoznali boj svojih prednikov za življenje, ki ga danes brezskrbno uživajo, obenem pa zaživeli s tovarišem Titom v lepem majniku mladosti.

žž

predlagali še dodatne kandidate, na odgovornost. Pomislite! Na odgovornost!

Predvsem zaradi tega, ker so hoteli vedeti, zakaj so predlagali prav te in te ljudi (ki so bili, mimogrede povedano, tudi v celoti izvoljeni!) in zakaj niso vztrajali na že predloženi kandidaturi listi?

Marsikdo izmed »na odgovornost poklicanih« je skomignil z rameni in molčal, mnogi pa so svoje stališče ustrezno zagovarjali in tudi dokazovali, da tisti ljudje, ki so bili naknadno predlagani, gotovo niso slabi, če jih je kolektiv skoraj v celoti volil in izvolil.

Zdaj so menda »duhovi« v tem štajerskem delovnem kolektivu že pomirjeni in šele najkajmesna praksa bo pokazala, »katera plat je imela prav«.

MEDVEDJE USLUGE SAMOUPRAVLJANJU

Vendar, ne oziraje se na to, kaj se bo pokazalo v prihodnjih dneh v tem kolektivu, je treba tako praktično nekaterim ljudem v posameznih delovnih organizacijah ostro opozoriti. Če nekdo nekoga na sestanku predlaga za kandidata za člana samoupravnega telesa (vseeno katerega!), je pač dolžnost kolektiva, da to že tedaj odbije ali pa sprejme. Nikakor pa ne moremo dopustiti prakse, ki se pojavlja tu in tam, da imajo nekateri posamezniki (ali pa to mislijo!) škarje in platno v rokah, kar začne sestavo delavskega sveta. Nič ne namreč v delovni organizaciji ne more imeti delavskega samoupravljanja v zakupu, to ne more, biti njegov »monopol«.

Kjerkoli se take reči dogajajo — in primer iz Maribora to v celoti potrjuje — se kaj rado zgodi, da ti »tokovi« pogore.

Delavsko samoupravljanje je dejansko prelepa reč. Vendar le v tisti smeri, ko ga izvajamo po vseh njegovih načelih in ne po željah posameznikov, ki dostikrat iščejo za delavskim samoupravljanjem ugodno fasado za svoje mahinacije.

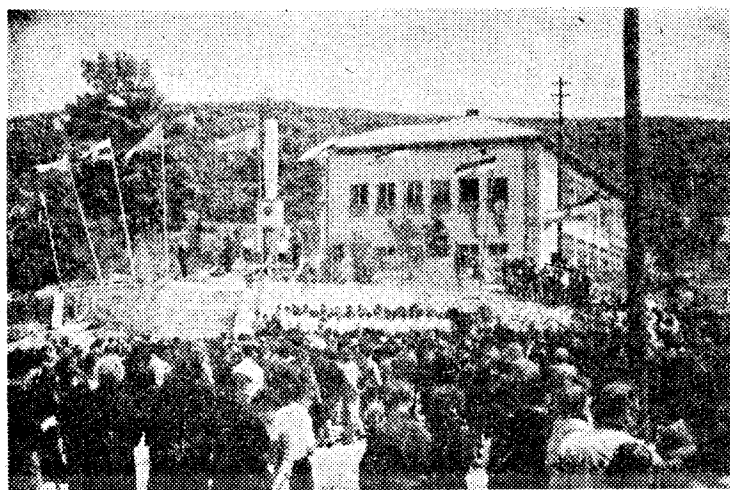
Če samoupravljam, potem dejansko tudi upravljam!

IZTOK AUSEC

1946 - 1966

ILIRSKA BISTRICA

Osrednja proslava letošnjega občinskega praznika koprške občine je bila 15. maja v Gračišču, kjer so odkrili lep spomenik 107 padlim udeležencem NOB iz tega naselja in okolice. Spomenik je odkril predsednik občinske skupščine Koper Dušan Barbič

Po večdnevem obisku v naši državi je tunizijski zunanji minister Habib Burgiba mlajši v nedeljo odpotoval z zagrebškega letališča. Ugledni tunizijski gost se je pogovarjal z državnim sekretarjem za zunanje zadeve SFRJ Markom Nikežićem. Skupno sporočilo o pogovorih med drugim pravi, da sta državnik v ozračju medsebojnega razumevanja in prisrčnosti izmenjala mnenja o perečih mednarodnih problemih in naglasila politiko nepovezovanja ter miroljubne koeksistence. Tunizijski zunanji minister Habib Burgiba je med mnogimi kraji v Jugoslaviji obiskal tudi Ljubljano, se na Mestnem svetu pogovarjal o našem izobraževalnem sistemu ter obiskal Muzej revolucije.

V Moskvi se je pričel 15. kongres komсомола. Udeležuje se ga skoraj 4 tisoč delegatov in predstavnikov 82 mladinskih organizacij iz 72 držav; predstavniki Kitajske in Albanije se kongresa ne udeležujejo. Delegacijo ZMJ na kongresu vodi Miljenko Zrelac. Prvi sekretar CK komсомола Pavlov je v svojem poročilu osvetlil delo sovjetske mladinske organizacije in opozoril na njene naloge v prihodnosti. Komsool združuje v svojih vrstah 23 milijonov članov od 14 do 28 let. Večina vsake generacije gre skozi idejno in delovno vzgojo komсомола, ki je hkrati množična rezerva za izpolnjevanje partijskih kadrov. Zato lahko sklepamo, prav tako po poročilu Pavlova, da se organizacija sovjetske mladine usmerja v vzgojno delo. Pavlov je zatrdil, da bo komsool še nadalje aktivno sodeloval pri gospodarskem razvoju države. Generalni sekretar CK KP SZ Leonid Brežnev je pozval mladino, naj se še bolj angažira pri osvajanju velikih predelov daljnega sovjetskega vzhoda.

Dogodki tedna

Južnovietnamsko mesto Da Nang se je spremenilo v veliko bojišče. Uporniki, ki so se bili postavili po robu desantu generala Kyja pred dobrim tednom dni, se drže večinoma v budističnih pagodah. Budistične upornike podpirajo vsi njihovi vietnamski vrstniki; budistični menihi v Saigonu so pričeli gladovno stavko, budistični študenti pa demonstrirajo in zahtevajo, da Američani nehajo podpirati vlado generala Kyja. Partizanski radio poziva vse grupacije, ki nasprotujejo saigonskemu režimu, naj se pridružijo osvobodilnim silam. Spopad med budisti in generalom Kyjem se tokrat gotovo ne bo končal s ponovno spravo. Tako menijo tudi v Washingtonu. Ameriška vlada je vznemirjena, ker je že sedaj čutili, da državljanska vojna vpliva na njihove vojaške operacije proti osvobodilnim silam; ameriške izgube so bile tudi pretekli teden večje od izgub saigonskega režima. Washingtonski politiki se prepirajo, koga naj podpro: tiste, ki zahtevajo volitve, kot je bilo dogovorjeno med budisti in Kyjem, ali generala Kyja, ki očitno misli ostati na oblasti. Medtem pa z vseh koncev sveta prihajajo klici za pogasitev vojnega požara v jugovzhodni Aziji in zahtevajo uveljavitev ženevskih sporazumov.

V varnostnem svetu OZN delegati razpravljajo o Južni Rodéziji, predvsem pa o resoluciji afriških držav, ki zahtevajo odločne ukrepe proti Smithovem režimu. Tako na sejah varnostnega sveta kot za kulisami si Velika Britanija prizadeva preprečiti akcijo afriških držav. Ob močni podpori ZDA zahteva od afriških držav, naj potrpežljivo čakajo na izid pogovorov z odposlanci Smithovega rasističnega režima. V Londonu se namreč že več kot teden dni v največji tajnosti pogovarjajo zastopniki obeh vlad. Afričane pa že mineva potrpljenje in vedno glasneje zahtevajo ukrepe proti južnorodézijskemu, portugalskemu in južnoafriškemu režimu.

Zahodnonemški kancler Erhard bo še ta teden odpotoval na štiridnevni obisk v London. S tem bo vrnil obisk britanskemu premieru Wilsonu, ki je bil lani v Zahodni Nemčiji. Kanclerja bo spremljal zunanji minister Schröder. Obenem iz Londona poročajo, da so se pričeli tajni zahodnonemško-britanski pogovori v okviru rednih vojaških posvetovanj.

Sovjetska vlada je objavila osem točk obsegačoj program o sodelovanju z vlado ZR Nemčije. Program sovjetske vlade kot odgovor na noto vlado ZR Nemčije, ki jo je slednja bila razposlala mnogim državam in v kateri je obrazložila svoj politični program, vsebuje takojšnjo sklenitev sporazuma o prepozi- širjenju atomskega orožja in preprečev uporabe tega orožja proti državam, ki ga nimajo. Poleg te najvažnejše določbe vsebuje program sovjetske vlade tudi pogoji, naj se na splošno ujednejo vsa vojaška oporišča na drugih ozemljih in razpuste vojaške organizacije, včevši NATO in varšavski pakt. Sovjetska zveza ponovno potrjuje pripravljenost za mirno rešitev nemškega vprašanja v realnih okvirih.

Zahodnonemška in francoska vlada se dogovarjata o statusu francoskih čet v ZR Nemčiji. Francija je zavrnila predlog, naj bi njene divizije v Zahodni Nemčiji, ki štejeta okrog 70 tisoč vojakov, bili odvisni od poveljstva NATO za Evropo. Francoska vlada zahteva od Bonna, naj jasno pove, ali želi, da francoske čete še naprej ostanejo na njenem ozemlju ali ne. Zahodnonemški zunanji minister Schröder pravi, da zahodnonemška vlada ne bo dala neintegriranim enotam na njenem ozemlju istih pravic kot jih imajo integrirane in dodaja, da bodo o bivanju francoskih čet v ZRN sestavili nov statut.

Indonezijska vlada je pripravljena doseči sporazum z Malezijo, njen zunanji minister Adam Malik pa bi kamorkoli odpotoval na pogajanja s svojo sosedo. Tudi predsednik malezijske vlade Tun Razak se je pripravil pogajati z Indonezijo in kot kraj sestanka je predlagal Bangkok. In datum sestanka: konec tedna. Indonezija torej že žanje prve sadove v zunanji politiki, čakajo pa jo še velike naloge znotraj države. Novi predsednik indonezijskega parlamenta je povedal, da mora parlament pripraviti osnutek zakona o splošnih volitvah, izpolniti tačasni ljudski kongres in parlament z novimi člani in dokončno očistiti svoje vrste tistih, ki so sodelovali v lanskem državnem udaru.

Ze več kot teden dni stavkajo britanski pomorščaki; pravijo, da se bodo borili do konca. V britanskih pristaniščih je doslej običajlo na stotine ladij brez posadk. Stavka britanskih pomorščakov se razlikuje od ostalih dosedanjih stavk v Britaniji po tem, da pomorščaki opravljajo na ladij delo, vse dokler ne zapluje v luko. Njihova stavka britanskega gospodarstva doslej še ni posebno prizadela. Vlada že ukrepa: konzervirali bodo vse meso in drugo hrano, namenjeno za izvoz. Sindikalni voditelji pravijo, da se ne borijo samo proti ladijskim lastnikom, temveč se bodo borili tudi proti vladi, če bo uporabila vojno mornarico.

Poudarek je na odgovornosti

Pred nedavnim se je na svoji prvi seji zbral novi občinski odbor ZRB NOV Jesenice. Sprejel je program dela, imenoval komisije, sprejel letni proračun in prevzel organizacijo zbiranja pomoči vietnamskemu ljudstvu. Med drugim si je zadal naloge, da bo čimhitreje reševal socialne in zdravstvene probleme članov organizacije ter krepil njihovo socialistično zavest. Odborniki so se domenili, da se bodo sestajali vsak mesec in v svoje delo vnesli več pomembnih sprememb, predvsem glede odgovornosti. Odbor bo prenehal delati na način, na katerega so do sedaj opravljali posamezniki. Za neizvršene ali slabo opravljene naloge bodo odsej odgovarjali vsi odborniki. Jeseniški borci se pravijo, da bodo letos delali brez tajnika, ker je občinska skupščina znižala borcem in invalidom proračun za več milijonov dinarjev.

Tudi komisija ZVVI občine Jesenice se bo sestajala vsak mesec. Tako so sklenili udeleženci nedavne seje jeseniške komisije ZVVI. Komisija bo utrjevala delo ZVVI in jim pomagala pri izvajanju invalidske zakonodaje. Komisija je še ugotovila, da sta združeni VVI Sava-Podmežakla in Mojstrana najbolj delavni, ker delata predvsem po lastni spodbudi. Na seji so imenovali tudi podkomisijo za odidne, 50 upravičencev bo letos letovalo v Crikvenici in Bologradu na moru in plačali bodo samo polovico dnevnega penziona. Tudi komisija ZVVI vnaša v svoje delo koristne novosti. Delo bo porazdelila na vse člane. Ob koncu seje so obravnavali še predlog, naj bi avtobusno podjetje Ljubljana Transport — EE Jesenice jeseniškim invalidom v lokalnem prometu dalo iste pravice kot ljubljanskim invalidom.

Minuli teden je obiskala Slovenijo skupina članov in članic organizacije »Amicale de Mauthausen« iz Belgije, v katero so vključeni bivši politični interniranci taborišča Mauthausen in njihovi svoji. Pri ljubljanskem predoru, kjer je po obisku omenjenega taborišča prestopila avstrijsko-jugoslovansko mejo, so skupino pozdravili predstavniki komunne Trzica. Pri spomeniku v Podlublju, kjer je bila podružnica mauthausenskega uničevalnega taborišča, je bila nato prisrčna svečanost, kjer je za predsednikom ZRB NOV občine Trzica govorila voditeljica skupine gospa Bauters. Na poti v Trzico so pozdravili belgijske goste trziški pionirji, nato so se gostje odpeljali k spomeniku padlim borcem pod Storžičem, odondod pa — po zakuski v Domu pod Storžičem — v Ljubljano, kjer jih je naslednjega dne — po ogledu muzeja ljudske revolucije — sprejel predsednik ZRB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka. Gostje so bili zadovoljni spritno toplega sprejema in spritno stikov, ki so jih navezali z bivšimi političnimi interniranci iz Slovenije (to je bilo prvo povojno srečanje belgijskih in naših internirancev). — Na sliko: sprejema pri predsedniku ZRB NOV Slovenije Francu Leskošku-Luki.

Bivši borci 3. prekomorske udarne brigade in mladinska organizacija bodo 25. maja 1966 ob 10. uri odkrili doprnski kip Nade Zagar v športnem parku v Ilirski Bistrici.

Vabljeni!

Ob tabornem ognju

Sedeli smo na nekem sestanku in razpravljali o raznih zadevah. Nazadnje tudi o položaju sorazmerno mladih bivših borcev, nekdanjih uslužbencev notranjih zadev ali oficirjev. O tem, da njihove pokojnine niso kdove kako velike, in da mnogi ne morejo najti ustreznih služb. Zdaj životarijo, se dolgočasijo, ne vedo, kam bi se dali.

Tedaj pa je nekdo izmed nas rekel: »Jaz pa poznam nekoga, ki se je znašel. Ni čakal, kdaj bo zaradi svojega, v armadi prečel visokega čina dobil vodilno mesto v kakem podjetju ali v državni upravi, ampak se je lotil

Za delovne roke je obilo možnosti

delo. Nekdanji mizar, ki se je v vojski izobrazil, je spet prijel za delo. V začetku mu je šlo slabo, ker je medtem njegova obrt mnogo napredovala, on pa je tudi mnogo pozabil. Toda človek, ki se zna učiti, je kmalu dohitel zamujeno. Zdaj dobro zasluži in mu je pokojnine kaj malo mar.

To pripovedovanje je spodbudilo tudi druge udeležence sestanka, da so začeli pripovedovati o podobnih primerih. Nekdo se je lotil reje kokoši, drugi je odprl pralnico za avtomobile, tretji mehaniko delavnico, četrti izdeluje votle zidake, peti tiska nalepke... Se mnogo smo se pogovorili: npr. o kmetu, ki si sedel prekritih rok in čakal na kredite in priznavalnino, ampak je prijel za delo — in mu je uspelo. Zdaj ima avto, z njim vozi na trg svoje pridelke, posebno zelenjavo, in dobro mu gre.

Tudi o nekem podjetju smo se menili, kjer je imel direktor razumevanje za bivše borce. Sprejemal jih je v službo, čeprav so nekateri gledali nanje z nezaupanjem, češ da niso za nobeno rabo, samo »problemi« bodo z njimi, delati pa ne znajo in tudi nočejo. Ni preteklo dolgo, ko je oddelek, kjer so bili zaposleni bivši borci, postal eden izmed najboljših.

SPOMENIK V PODBREZJU

V počastitev 25-letnice vstaje in 21-letnice osvoboditve je dne 8. maja letos krajevno združenje ZB NOV v Podbrezju na Gorenjskem odkrilo spomenik žrtvam za svobodo. Kljub slabemu vremenu se je zbrala velika množica ljudi iz bližnje in daljne okolice.

Ob 10. uri je godba na pihala iz Kranja pred spomenikom zaigrala »Internacionala«. Predsednik krajevnega združenja ZB tovariši Alojz Pintar pa je povedal, da je za svobodo živeloval svoje življenje 21 domačinov, od tega 11 borcev NOV. Čeprav je imel okupator ves čas v vasi močno postojanko, osvobodilnega gibanja ni mogel zatreti. Ko je je-

seni 1944 pozval AVNOJ vse za boj s posebnim Jugoslovane v boj proti fašističnim okupatorjem in domačim izdajalcem, ni bilo v Podbrezju nobenega moškega, ki se ne bi odzval klicu zaslužene domovine.

Poleg imen domačinov so na spomenik vklesali tudi imena talcev, ki so jih pripeljali iz Begunj in ustrelili v Podbrezju. To se je zgo-

dilo v Jurčkovem dolu dne 26. julija 1942, ko so postrelili 50 talcev. Na Bistrici so 24. julija ustrelili 10 talcev, 3. julija pa v Gobovcu še 5.

Po končanem govoru je predsednik pozval vse navzoče, naj počaste padle žrtve z enominutnim molkom. Zatem pa je odkril spomenik.

Potem ko so položili vence, sta moški pevski zbor iz Duplje pri Kranju in mešani pevski zbor iz Podbrezja zapela več partizanskih pesmi. Pihalni orkester iz Kranja je zaigral »Žitvam«. Sledilo so recitacije šolarjev. Tudi organizacije ZRB iz raznih krajev Gorenjske so dostojno in množično počastile spomin žrtve z udeležbo pri odkritju spomenika. Devetnajst praporov je bilo navzočih.

Spomenik padlim žrtvam v Podbrezju je delo kamosovskega mojstra Borisa Udovča iz Naklega pri Kranju in stoji ob avtomobilski cesti Kranj-Radovljica. Vsem, ki bodo hodili ali se peljali mimo, bo nema priča pretrpetljivih dogodkov in žrtve naših ljudi za svobodo. Stroški zanj so znašali okoli 2 milijona starih dinarjev. ZB je za prispevek hvaležna vsem darovalcem. Med njimi so: železarna Jesenice, kemikarna tovarna v Podnartu, IB Kranj, »Sava« Kranj, »Elektro« Ljubljana in KZ Naklo. Kolektivom velja prisrčna zahvala.

KAREL ZORKO

Radovica vas vabi

V nedeljo, 29. maja ob 10. uri dopoldne, bo v Radovici pri Metliki odkritje spomenika padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Po odkritju tovariško srečanje. Vabimo k čim številnejši udeležbi!

Občinski odbor
ZRB NOV Metlika

JR.

PISMO UREDNIŠTVU Ko so husiti pridrli v Čenstohovo...

V prvomajski številki »Družine«, verskega lista slovenskih škofov, lahko na prvi strani pod sliko čenstohovske matere božje med drugim preberete tudi tale stavek: »Dve podolgovati rani so jih zadali husiti, ki so v 15. stoletju pridrli na Čenstohovo.«

Videči je, da pri »Družini« ne primanjkuje strokovnjakov, ki znajo (ali pa vsaj skušajo) iz več ali manj točnih domnev vsiliti bralcem tudi zelo napačne ugotovitve. Pred enim mesecem sem jih zelo obzirno opozoril na neko drugo neokusnost. Dobil sem takoj zelo prijazno pismo in obljubo, da bo temu sledilo tudi javno opravičilo. Žalitev je bila izrečena javno in vsekakor ni letela samo name osebno. Mnenja sem, da imamo pač važnejše naloge od tega, da se zmerjamo z izrazi iz zoologije, zato ker hodimo ali pa ne hodimo v cerkev. Navidezno prijazno osebno pismo je »Družina« ovrgla s svojimi pozneje objavljenimi članki. Opravičila seveda ni bilo in tudi ne čakam več nanj.

Naj se povrnem spet k husitom. Iz vsakega učbenika zgodovine (znanje iz te dobe sem si namenoma osvežil iz »Zgodovine katoliške cerkve«, izdane v Mariboru 1922. leta) lahko izluščimo ugotovitve, da je bil husitizem posledica razmer v katoliški cerkvi tedanjega časa. Odkod uradni (konservativni) cerkveni propagandni pogum, da degradira husite na navadno tolpo vandalov? Komu je »Družina« namenila tako pisanje? Ali resno misli, da ljudje ne poznajo zgodovine? Danes cerkev obžaluje in preklicuje besede, ki so jih izrekli njeni voditelji pred 400 ali 900 leti. Bolj koristno bi bilo, če bi spoznali svoje sedanje napake. Zgodovine pa naj v svoje pisanje vpleta čim manj!

Stanko Batič

O drugem podjetju, ki se ukvarja z založništvom in prodajo slik... Večina potnikov so bivši borci, sorazmerno še mladi upokojenci. Podjetje je z njimi zadovoljno, saj so pri delu zelo uspešni. Sami tudi nekaj zaslužijo, dobili so delo, ki so ga veselili in ki se v njem lahko uveljavijo...

Gospodarska reforma ali kakor naj že imenujemo prehod na boljši, donosnejši način gospodarjenja... Ali ni prizadevanje nekaterih upokojenih bivših borcev usmerjeno ravno v to smer? Pomagaj si sam... je bil nekdo pogovor, ki smo nanj vse preveč pozabljali in se zanašali samo na neko družbo, na malho brez dna, iz katere bomo dobili vse potrebno za življenje.

Ali ni v našem gospodarstvu, v oskrbi prebivalstva z raznimi dobrinami, še vse polno pomanjkljivosti in praznin? Ali ni bolje, če si nekdo sam z lastnimi rokami in — ob delni pomoči

MILE PAVLIN

POPRAVEK

V 18. številki na drugi strani v članku »Imate pravico pritožbe v roku 8 dni« je nekaj netočnosti, ki jih popravljamo. Podjetje ima sedaj 1100 (tisočsto) delavcev. Realizacija 1965. leta je bila 4.460.723.000 starih din.

Tolminski otroci očetom – partizanom

»Ostanite še med nami in z nami. Pomagajte nam
zrasti v prav take borce, kot ste bili vi med vojno.«

V letih po osvoboditvi sem bil že na številnih konferencah in zborovanjih bivših borcev, vendar nisem še nikoli občutil toliko topline kot ob pozdravu delegacije pionirjev letošnji konferenci ZB NOV v Tolminu. Prišli so na oder v veliki dvorani doma JLA, polni mladosti in zdravih, rdečih lic in žarečih oči.

Prišli so, da pozdravijo nekdanje borce, in tudi tiste stare tovariše, ki so se morali boriti v Karpatih in na Soški fronti med prvo svetovno vojno.

Prišli so — tako sem si predstavljal — kot potomci nekdanjih tolminskih puntarjev — ki so se leta 1713 uprli krivicam fevdalne gospode.

Prišli so kot daljni potomci štirih voditeljev tolminskega punta: Ivana Gradnika, Gregorja Kobala, Lovrenca Kragulja in Martina Muniha, ki so 20. aprila 1714 prelili svojo kri za pravice tlačanov na Travniku v Gorici.

Najstarejša med njimi, Nivenka Jermol je spregovorila v imenu vseh:

»Pionirji osnovne šole Tolmin priskrbo pozdravljamo vašo letno skupščino. Želimo ji kar največ uspehov. Prav tako želimo celotnemu združenju bogato nadaljnjo rast, vsakemu posamezniku pa mnogo sreče in zadovoljstva.«

To je bil uvod, lep in priskrben uvod. Bogato rast združenju, sreče in zadovoljstva pa vsakemu posameznemu članu. Tega si res vsi želimo in smo tega tudi potrebni. Vsem nam se v laseh, na postavih in zdravju močno poznajo leta. Pozorno smo prisluhnili nadaljnjemu voščilu:

»Ostanite še med nami. Pomagajte nam zrasti v prav take borce, kot ste bili vi med vojno, v neustrašne, plemenite in zveste domovine.«

Opazoval sem obraze nekdanjih borcev in aktivistov, ko so poslušali lepe in priskrben voščilo. Marsikateremu se je zalesketala solza v oči. Ob tem sem se spomnil na sestavek, ki ga je med NOB napisal tovariš France Bevč za »Partizanski dnevnik« v Kočevskem Rogu poletni 1944, kjer je med drugim zapisal:

»Vasice kot gnezdeca, hiše izgubljene v rupah, skrite v gube zemlje. Ni gostolice, sladkih besed, a tudi ni mrzlih pogledov; same tople oči. Ne, ne boji se gospodar, tiho se nasmeje pod brki. Vstopi, tovariš! Sedi, da nam ne odnese spanja. Zajmi iz skupne skleda, bog ti blagoslovi! Gospodar je ježen prijazne besede, smeje pesmi, pisane črke, ki mu kaže bodočnost.«

Dragi naši pionirji! Lepo nam je bilo ob vašem, tako priskrben voščilu. Poslušali smo, ker smo bili ježni takih besed in takega voščila, kot je bil ježen Bevčev gospodar med NOB — »prijazne besede, smeje pesmi, pisane črke...« Ta pisana črka je bila takrat »Partizanski dnevnik«, so bila brigadna glasila.

In poslušali smo, kako je pionirka izražala želje vseh pionirjev:

»Veliko ste nam pripovedovali o tistih časih, pa nam niste še vsega povedali. Veliko želimo vedeti in veliko spoznati.«

Res je. Veliko smo že pripovedovali, veliko tudi napisali. Nekateri celo po več knjig. Vendar je vse to še premalo. Za naše najmlajše, za šole, vse premalo. Saj ni mogoče odreči tako toplim željam. Obljubimo tem našim najmlajšim, da bomo še več napisali, še več pripovedovali, pisali in pripovedovali, kako smo upor pripravljali, kako smo ga začeli, kako smo se borili, zmagovali, padali, kako smo se osvobodili.

Pionirka Jermolova nadaljuje in izraža želje pionirjev:

»Pojdite z nami na pohode po partizanskih poteh, skritih kurirskih stezah, pojdite z nami k spomenikom in nam povejte — povejte vse, kako je bilo takrat! Takrat, ko nas še ni bilo!«

Takrat, ko nas še ni bilo...

Nekje daleč v spominu se utrne lučka. Spominjam se tovariša, ki je odšel v partizane na poročno noč, s poročne postelje. Ni se več vrnil. V novembrski ofenzivi leta 1943 je bil na Žirovskem vrhu hudo ranjen. Zajeli so ga Nemci in odpeljali v Mauthausen. Tam so ga požrli plameni krematorija... Vsakokrat ko se ga spominjam, se istočasno spominim partizanske pesmi: »Za vasjo je čredo pasla«, kjer predzadnja kitica pravi:

Če moj dragi bo življenje za pravico sveto dal,
dala drugo bom življenje
zinko zlati bo ostal.

A. Pagon-Ogarev

Ivan Krett:

Spomini španskega borca na Prežihovega Voranca

Za Lovra Kuharja in njegovo delo sem vedel že leta 1925, ko me je Dušan Kermavner po Vorančevi želji povezal z njegovim najmlajšim bratom Avgustom, da bi ga vključil v gibanje napredne mladine. Videla pa sva se prvič šele v Parizu, marca 1938. leta.

Iz Jugoslavije je Lovro Kuhar emigriral meseca maja 1930. leta. Ko sem ga obiskal v Parizu, je imel za seboj že 8 let ilegalstva in zaporov po raznih evropskih državah. Njegovo življenje v tujini je bilo tako težko, da se komaj lahko trdi, da se je z begom iz Jugoslavije izognil zaporni kazni, na katero ga je obsodil diktatorski, monarhistič-

švice zopet emigriral v Francijo. Odslej je v Parizu živel pod svojim praviim imenom, seveda je bil pod stalnim policijskim nadzorom. V eni izmed hišnih strank je imela policija celo konfidenta proti Vorancu.

Ker sem marca 1938. leta tudi jaz nekaj dni legalno bival v Parizu, me je Prežih povabil kar na svoje stanovanje, da bi se v miru pomenila o vsem, o čemer bi se rada. Ko sva se vzpenjala po stopnicah, me Prežih ni pozabil opozoriti na stanovanje stranke, ki se bavi s konfidentstvom.

V stanovanju naju je že pričakovala Prežihova žena, ki je nekaj časa pred menoj prišla v Pariz. Prežih jo je menda zadnjič videl, ko ga je leta 1938 legalno obiskala. Zaradi jezika je imela seveda težave in kar je bilo treba opraviti v mestu, je opravil vedno Prežih sam. Tudi za nakup hrane je moral skrbeti Prežih, vsaj tiste čase, ko sem bil jaz v Parizu. Nekajkrat sem ga celo spremljal po takih poslih. Preden sem pripotoval naprej v Španijo, je hotel Prežih še prav posebno pogostiti in je kupil med drugim tudi zrezke in znane dolge štruče kruha, kakršne pečejo samo v Franciji, ali morda celo samo v Parizu.

Razen v stanovanju sva se s Prežihom sestajala tudi v knjižarni, ki jo je vodil Prežih, nekeje v centru mesta, toda v zelo stranski ulici. V knjižarni sva se sestajala je tedaj, kadar je bil povabljen še kdo tretji. Ki se zaradi kompromitiranosti ni smel pokazati niti na Prežihovem stanovanju, pa tudi ne v knjižarni. Ko je bil določen dan odhoda 150 prostovoljcev v Španijo, katere naj bi vodil, mi je Prežih nekajkrat naročil, naj zapisujem vse, kar bom doživel in opazil v Španiji. To sem mu obljubil toliko lažje, ker sem že prej zapisoval vse, kar se mi je zdelo važno, čeprav nisem bil določa prepričan — saj nisem imel nikoli publicističnih ambicij — da moji zapiski predstavljajo neko vrednost.

Dano obljubo sem Prežihu prav rad izpolnil. Ko sva se ob mojem povratku iz Španije zopet sešla, sem mu izročil svoje zapiske, razen tega pa tudi koncept II. dela sestavka »Olimpiada nasilja traja dalje«, čigar I. del je izšel že l. 1934 v »Prosveti« (Chicago), a leta 1936 v prošuri pri nas.

Razumljivo je, da nama je to — iz Španije prineseno — gradivo dalo obilo snovi za razgovore. Prežih je hotel vedeti mnogo, zelo mnogo — več, kakor je bilo zapisano v mojih zapiskih. Sestajala sva se tri dni za površje in vsakokrat je načel nova vprašanja. Mojih odgovorov si Prežih ni zapisoval, pač pa mi je naročil, naj jaz dopolnim svoje zapiske: »Zadnjih v Španiji o odnosih med Španci in internacionalnimi brigadami, o tem, kako je bil izvršen amik itd.

Seveda sem rade volje ustregel Prežihovi želji. Štiri tedne pred smrtjo, ko sem mu poslal po spominu obnovljene odstavke španskih zapiskov, mi je Prežih sporočil, da se mi izvirni zapiski, spravljeni skupaj z njegovimi rokopi in dveh kovčkov v Parizu. Pripomnil je še, da bo po kovčkah šel sam, brž ko bo odzdravel.

Ker nikakor nisem računal s tem, da je gradivo, ki sem ga spravil pri Prežihu v Parizu, ohranjeno, sem bil tega Prežihovega obetanja zelo vesela. Bil bi so ga veseli tudi drugi tovariši, ker je šlo za izvirno gradivo o borbi naših brigad v Španiji. Ko se nisem vedel, da so moji zapiski ohranjeni, sem hotel imeti na vsak način Prežihovo potrdilo za avtentičnost nekaterih važnejših posameznosti, ki sem se jih po desetih letih še spomnil in zapisal, nato sem mu le svoje obnovljene zapiske poslal in se še sedaj nahajajo v njegovi zapuščini.

Nameste razgovorov s Prežihom februarja 1939. leta, naj citiram tri njegova pisma, naslovljena na inž. Dragotina Gustinčiča, namestnika predstavnika Centralnega komiteja Komunistične stranke Jugoslavije v Španiji, ki jih hrani Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Jugoslaviji. Obširneje jih bom v celoti komentiral šele na koncu, sproti pa bom dajal le najnujnejše opombe.

Prvo pismo se glasi:

»Pariz 15. 9. 38.

Dragi Gustinčič!

Iz Slovenije je izražena želja, da naj se prostovoljec Ivan Krett vrne domov. Situacija je tam taka, da bi njegova vrnitev bila zelo važna in koristna. Ta želja je oficijelna.

Mi tukaj smo soglasni, pa te zato rešim, da v tem smislu posredujem pri naših španskih bratih in da govoriš tudi z njim samim v tem smislu.

Doma je namreč zadnji čas bilo spet par aretacij in veliko vojnihi ljudi sedi. Krett pa je prej delal po liniji, ki je zdaj še posebno važna. Bodi priskrben pozdravljen od nas vseh.

Tvoj Valič

Drugo pismo vprašanje mojega povratka le omenja, citiram ga pa v celoti, ker se Kuhar v njem dotika še nekaterih drugih zadev v zvezi z našimi španskimi borci, kar bom skušal pojasniti na koncu.

»Pariz, 2. okt. 1938.

Dragi prijatelj!

Prejel sem Tvoje pismo, v katerem mi pišeš, da za povratek Krefta ne moreš ničesar ukreniti. Ko sem Ti pisal o tem, sem tudi jaz mislil samo pogojno: če Ti je mogoče, intervencij! Če ni mogoče, pa ni! Firmiti mi ne moremo oficijelno javiti naših želj, ker naše razmere z njo niso urejene. Ti to sam dobro veš! — Zdaj je prvi znak, da bo tudi to v kratkem rešeno. Več o tem ne morem pisati!

Cital sem tudi pismo, ki si ga pisal Tomi* zaradi akcije za naše Špance. Inač tam nekaj dobrih našil vendar Tvojega predloga v celoti obliko ni mogoče izvesti. Zrej bi to ne bilo šlo tako lahko, posebno kar se tiče organa, ki bi to začel (žensko društvo) itd. Zdaj — po naših dogodkih pa bi kaj takega bilo

* Centralni komite KP Španije, * Morda Tomo Brejc, s katerim je Kuhar sodeloval.

izključeno. Vse take akcije bi škodovali oficijelnim prirediteljem, oziroma nosilec, in bi imele za posledico preganjanje samih dotičnikov... Ne pretiravamo, če trdimo, da lahko pričakujemo ostrejšega veta, v vsakem pogledu — posebno pa še proti nam in izseljencom. Našim invalidom tukaj ne gre dobro. Materialna pomoč, katero daje oficijelni odbor, je sramotna — bevrška 100 fr. tedensko za stanovanje in hrano. Mi smo kakor ob prihod prvih invalidov pokrenili akcijo med vsemi izseljenci, tu in onstran morja, da jim zberemo vsaj mali pribojšek. Stvar gre zelo počasi in podpora, katero uspevamo dajati z naše strani, je minimalna. Ali nekaj le dajemo. Upam, da bo kmalu boljše. Problema naših invalidov pa seveda tukaj ne moremo rešiti z nabrano denarno akcijo, tudi z najuspešnejšo ne. Reševanje problema je mogoče le s tem, da bi mogli invalidi odpotovati domov v Jugoslavijo. Mi smo doma že vse pripravili v tem pogledu. Odgovorni ljudje iz vseh skupin opozicije so že dogovorili, da se bodo za povratnike v vsakem pogledu brigali. Le poslanstvo še neče dati potnih dokumentov. Tudi v tem oziru se doma dela in organizira pritisk. Mislim, da bi bilo zelo dobro, da bi tudi posamezniki pri vas izkoristili zveze z domovino v tem oziru. Čim bo naša stvar resena, bo menda vendar omogočeno potovanje težjih invalidov k staršem.

Se dve stvari za danes:

1. Prekini vsako zvezo s prejšnjim jug. odborom za Špance, praktično z Nino. Ona je z naše strani odstranjena od vsake odgovornosti. Naravno, da se temu neče pokoriti in deluje dalje, kar ima za posledico samo oteževanje stanja tukajšnjih invalidov. Povej to tudi vsem drugim Tvojim prijateljem!

2. Invalid Barnak obtožuje nekega Kovacića, Slovenca iz Istre, ki se menda še nahaja pri vas, kot provokatorja. Kovacić je baje bil v Jugoslaviji stražnik, a kot izseljenec v Franciji je baje deloval v organizaciji naše poslanstva kot provokator. Prosim Te, informiraj se o njem in uredi stvar v pravi smislu, če bi Barzakove trditve bile resnične.

Bodi lepo pozdravljen

Tvoj Lovro.

(D. Gustinčiču v Barcelono. Nina = žena Labuda Kusovca, rehabilitirana skupno z Gorkičevim vodstvom.)

V tretjem pismu Valič (L. Kuhar) sporoča, da je CK KPJ v oficijelnem pismu CK KP Španije zahteval mojo vrnitev. Kakor sem navedel že prej, je to pismo CK KP Španije tudi prejel skupno s pismom, ki ga je Boris Kidrič priložil zame. Kidričovo pismo sem dal spravi Lovru Kuharju v Parizu pred vrnitvijo v domovino.

Paris, le 1. nov. 1938.

Dragi prijatelj!

Včeraj sem prejel pismo od prijatelja Krefta. Zraven je bilo priloženo pismo njegovo na inž. Stebija, katerega sem takoj dalje poslal.

V njegovi zadevi sem poslal Vali famulji oficijelno pismo, ker sem postavil zahtevo, da ga pošljejo na našo razpolago.

V istem pismu sem interveniral tudi v zadevi našega prijatelja Boža, ki je, kakor smo obveščeni, zbolel na neki novi, čudni bolezni. V

tež zadevi sem že prej — takoj, ko sem za stvar zvedel, napravil neke korake. Težko pa je postaviti stvar posebej konkretno, ker mi detajli niso znani. Ali sem storil, kar sem mogel. Ko bi o tem kaj več vedel, bi vprašanje lahko drugače postavil. Kdaj se vidiva midva? Kadar prideš, išči takoj zvezo z menoj.

* Opomba ing. D. Gustinčiča.

Tukaj še ni »nič novega na vzhodu«. Čakam vsak dan.

Piši. Javi Kretu gornje spo-

ročilo.

Bodi pozdravljen

Tvoj Valič (Lov. Kuhar).

(Boža je Maslarić, ki so ga bile španske vojne oblasti zapre pod obtožbo, da je dal streljati dva vojaka njegovega bataljona.)

Boža Maslarić so resda obtoževali predvsem zaradi streljanja dveh vojakov, toda očitali so mu tudi partizanske akcije, češ da jih je vodil na svojo roko. Po jugoslovanskih izkušnjah danes vemo, da bi kombinacija frontalnega vojskovanja s partizanskim bila bolj uspešna.

Citirana pisma Lovra Kuharja, ki je bil od članov CK KPJ najtesneje povezan z bojem v Španiji, dokazujejo, da odnosi med našo partijo ter VKP, KPF in KPI že takrat niso bili najboljši. Če bi ta pisma ne bila ohranjena, bi si sploh ne upal omenjati svojih srečanj s Kuharjem, ker bi jih ne mogel dokazati. Še težje pa bi bilo dokumentirati pogovore, ki sva jih imela. Junija 1939 sva s Kuharjem, ki je bil takrat na združenju v Splošni bolnišnici v Ljubljani, sicer obujala spomine na najvažnejše dogodke v začetku marca 1938, ko sem se ustavljal pred odhodom v Španijo nekaj dni v Parizu in bil največ prav z njim, in spomine na dogodek po vrnitvi iz Španije v prvi polovici februarja 1939, ko Kuhar ni bil zadovoljen, če nisem preživel z njim vsaj kakšne ure dnevno, da bi mu pripovedoval svoje vtise iz Španije, vendar si tudi teh razgovorov nisem sproti zapisoval.

Citirani pismi v Ljubljani sem obiskal Prežih vsega dvakrat, in sicer dva dneva zapored, pozneje pa nič več. To pa zaradi tega, ker zaradi bolezni za razgovore ni bil razpoložljiv. Ko sem prišel drugič na obisk, sem njemu in Linetu Zagarju, ki je bil takrat tudi na združenju v bolnišnici, prinesel po eno krasno sliko iz svoje zbirke. Čeprav se je Kuhar grafike razveselil, je vendar bil še slabše razpoložen kot prejšnjega dne. Prežih je med drugim skrbela tudi njegova bolezen, ki se je slabšala. Omenil mi je tudi, da ima možnost, da se zdravi v tujini, če pri nas še ne razpolagamo s potrebnimi zdravili. Vselej pa je tudi vredna naša vprašanja, kako doseči vrnitev obeh kovčkov z dokumenti, ki sta skrita v Parizu. O tem mi je govoril zato, da bi tudi jaz ne izgubil upanja na svoj španski dnevnik in na skromno medsebojno korespondenco. Ko ga je lastno pripovedovanje utrudilo, je z zanimanjem poslušal moje o akciji za vrnitev jugoslovanskih španskih borcev, predvsem invalidov, v domovino. Ta akcija ga je zanimala, saj se je zanjo močno angažiral v Parizu, kjer je skušal prek zveze z jugoslovanskim poslanstvom (verjetno prek Cirila Kosmača) doseči, da dobijo invalidi potne liste za vrnitev domov, karžal pa je tudi svojim znancom v Španiji, ki so imeli zvezo z opozicijskimi politiki v Jugoslaviji, da pri njih pismeno posredujejo, da bi podprli tako akcijo.

Po desetih letih sem marsikatero nadrobnost v tej akciji že pozabil, toda ko sem videl, s kakšnim zanimanjem sledi Prežih mojemu pripovedovanju, sem se še bolj potrudil, da mu ustrežem. Pri tem sem bil presenečen, da se je nekaterih nadrobnosti Prežih še bolj spominjal kot jaz, čeprav v akciji, ki smo jo vodili v domovini, ni neposredno sodeloval. Morda mu je o njej poročal inž. Alojz Stebija, s katerim je imel pismene stike iz Pariza, morda še kdo drug, verjetno pa je marsikaj zvedel po letu 1940, ko se je vrnil iz emigracije v domovino.

Vedel je celo za moje obiske pri dr. Ivo Šubašiču v Karlovcu in za obiske pri Savi Kosanoviču in dr. Srđjanu Budisavljeviču v Zagrebu. Pripovedovanje o tej akciji je Prežih tako razvedrilo, da je za trenutek pozabil na svojo bolezen in druge svoje osebne skrbi, saj je bil človek, ki je hotel vselej lajšati le gorje drugih. Tak je ostal vse dotlej, dokler ga bolezen ni dočela strla. Koliko prej bi strla čela človeka, ki bi bil fizično šibkejši, pa bi moral v boju za boljše življenje naših ljudi toliko prestati, kot je prestal Prežihov Voranc. Španski borci smo njegovi največji dolžniki, žal smo se začeli tega prepozno zavediti. V koliki meri je bila španska stvar tudi njegova, pričajo tudi slučajno najdena pisma, zato jih objavljamo ob 30-letnici boja proti fašizmu v Španiji.

po izredno
ugodni ceni

N. din 5,70
za m / 80 cm

iz česane bombaža v 7 pastelnih
barvah za
posteljno perilo, pižame, bluze itd.

PRODAJNI SERVIS

Mladino hiše

LJUBLJANA • MARIBOR

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Novo vozilo za zračno-desantne enote

Neka belgijska tovarna orožja je po licenci neke britanske tovarne izdelala zanimivo lahko vozilo na treh kolesih, ki ga je moč s pridom uporabljati tudi za spuščanje iz letal. Ko ga odvržejo iz letala, je vozilo stisnjeno na izredno majhno prostornino, ko pa pristane na tleh, ga raztegnejo in pripravijo za vožnjo. Prva operacija traja 30, druga pa 60 sekund.

Vozilo je težko le 210 kilogramov, goriva pa ima 10 litrov. Hitrost, ki jo lahko v četrti brzini doseže, znaša 37 kilometrov na uro. Med vožnjo je vozilo dolgo 1890, široko 1940 in visoko 890 milimetrov.

Zanimivosti s področja radiotehnike in elektronike

V Združenih državah pripravljajo posebno napravo, s katere bodo lahko merili električni tok vse do 0,001 mA. Skala te naprave ustreza napetosti 1 mV. Naprava bo delovala z natančnostjo 1 % v obsegu celotne skale, proizvajalec pa jamči polikonsistentnost za 2000 obratovalnih ur.

Vojaško zanimivosti

»MODOR« (Molecular Dopler Radar) je naziv za novi radijski lokator, ki so ga pred kratkim izdelali. Odlikuje se po tem, da je izredno majhen (5 x 5 x 15 cm).

V Združenih državah Amerike imajo nove vrste laserjev. Zanje so uporabljali nekatere nove snovi. Med temi sta tudi selenid in svinčni telurid.

Lani so v ZDA izdelali katih 2.200.000 slikovnih cevi za barvno televizijo.

V Sovjetski zvezi čedalje bolj uporabljajo elektronske proteze za roke. Dostaj ima take proteze že nekaj dvesto ljudi. Delovanje take elektronske roke je povezano z ustreznimi živčnimi in mišičnimi tokovi, ki jih ob koncu amputiranega dela roke »slikajo«. Prsti proteze se gibljejo s pomočjo miniaturnih elektromotorjev. Pred kratkim so licenco za izdelovanje teh protez prodali tudi Veliki Britaniji za 30.000 funtov.

Ameriška letalska oporišča v Južnem Vietnamu

Enote ameriškega in južnovietnamskega letalstva niso le v večjih letalskih oporiščih, temveč tudi na začasnih letališčih, ki jih upostavljajo med izvajanjem operacij. Eno izmed najpomembnejših ameriških letalskih oporišč je Bien Hoa, ki je od Sajgona oddaljeno kakih trideset kilometrov. Tu imajo letala raznih tipov (B-57, C-47, C-130 itd.) in helikoptere. Letališče je opremljeno z vzletnimi stezami, prostori za parkiranje letal in helikopterjev ter drugimi objekti. Letala običajno niso maskirana. Največ letal je osredotočenih v treh skupinah, druga pa so v manjših skupinah ali posamič.

Na nekaterih drugih letališčih so Američani z ustreznimi ukrepi zavarovali letala na tleh. Na letališču Tan Son Nhut so za letala pripravili preproste zaklone, napravljene iz vreč s peskom.

Pri graditvi letalskih oporišč v Južnem Vietnamu Američani pogosto pokrivajo vzletne steze, parkirišča in dostopne poti k vzletnim stezam s kovinskimi ploščami, ki jih pripeljejo z letali.

Mnoga letališča so napravljena na močvirnem zemljišču. Da bi ob deževnem vremenu preprečili poplave, jih obdajajo z nasipi in z odvodnimi jarki.

Na začasnih, pa tudi na nekaterih stalnih letališčih hranijo goriva za letala v tako imenovanih »mekhih« rezervoarjih, ki so najrazličnejše velikosti. Take rezervoarje imajo, na primer, na helidromu (letališču za helikoptere) v Ving Longu.

Za evakuacijo poškodovanih letal pogosto uporabljajo helikoptere. To pa tako, da privežejo poškodovano letalo z jeklenimi vrvmi pod helikopter.

V krajih, kjer bazira ameriško letalstvo, imajo gosto omrežje opazovalnic, ki imajo zvečne neposredno radijsko zvezo s središčem v sajgonskem letalskem oporišču Tan Son Nhut. Poglavna naloga opazovalcev je v tem, da obveščajo letalsko oporišče o partizanih, če bi prišli na območje opazovalnice.

Novi, natančnejši radarji za ugotavljanje raket

Pri protiraketni obrambi je ena največjih težav v tem, da je silno težavno razlikovati bojno glavo od manevrske, to tembolj, ker za nadaljnje ukrepanje že tako primanjkuje časa.

Poročajo, da imajo tudi take raketne, ki razločijo razno vrsto ne nepravilnosti med poletom rakete. To pa že zadostuje, da lahko ugotovijo, za kakšno raketo pravzaprav gre. Radarje te vrste imenujejo tudi delta radarje.

Radar je tako natančen, da lahko razlikuje celo cilje, ki so drug od drugega oddaljeni le deset centimetrov.

Zmaga admiralala Jamamota nad japonskim cesarjem

Načrtu o iznenadnem napadu na ameriška oporišča na Havajih, kar bi nujno pripeljalo do vojne z Združenimi državami Amerike, se je upiral ne le japonski generalštab, temveč tudi cesar Hirohito. Uresničitve Jamamotovega načrta pa kljub temu ni mogel preprečiti.

Mnogi kritiki so menili, da je načrt nezanesljiv in površno pripravljen. Nekateri admiralali so menili, da je napak oslanjati se na letalonosilke, ki imajo tanke oklope. Pa tudi ladjam, kot je bila »Nagato« s 33.000 tonami ali nove ameriške ladje tipa »South Dakota«, niso zaupali. Nobenega vtisa nanje niso pustile tudi nekatere druge napovedane ameriške orjaške ladje, katerih tonaža naj bi znašala 45.000 ton. Njihovo upanje sta bili ladji »Musaši« in »Jamato«, ki pa so ju šele gradili. To bi bile s svojimi 62.000 tonami in devetimi ogromnimi topovi največji vojni ladji, kar jih je bil svet kdaj videl.

Japonski admiralali so vedeli, da bosta ladji končani konec 1941. ali v začetku 1942. leta, in so zato menili, da bi bilo tvegano spuščati se v operacije proti Pearl Harborju vse do tlej,

kosori obleko, misleč, da bo mrz odgnal utrujenost. V marsikateri hladni noči so ga starši našli v njegovi sobici skoraj napoln golega in zatopljenega v učenje algebre ali geometrije.

Ko pa je zvedel, da ima njegov načrt o napadu na Pearl Harbor mnoge nasprotnike, je Jamamoto 11. oktobra 1941 sklical na svojo admiralsko ladjo »Nagato« kakih petdeset admiralov in višjih mornariških oficirjev pod pretvezo, da namerava spremeniti svoje vojne načrte. Potem ko so ves dan razpravljali, nato pa povečerja-li, so se zbrali na zadnjo konferenco. Jamamoto je bil prepričan, da bodo njegovi nasprot-

»Dokler sem komandant kombiniranega ladjevja, se napadu na Pearl Harbor ne odpovem!«

Ta izjava je razjasnila položaj. Vsi so vedeli, da po teh besedah ne more biti več razpravljanja. Japonska mora začeti vojno enotna in v vojaških krogih ne sme biti nobene opozicije.

Kljub temu pa se je mornariški generalštab še vedno upiral napadu na Pearl Harbor. V tem primeru Jamamoto ni imel opravka z oficirji, ki so bili pod njegovim poveljstvom, temveč z najvišjimi mornariškimi veljaki. Jamamoto pa ni bil zastoj izvrsten igralec pokerja.

Fotografija z vprašajem

V množici fotografij o nacističnih zločinih sta se ohranili tudi dve nedokumentirani fotografiji, od katerih eno objavljamo. Prikazuje nemško policijo s skupino ujetih partizanov ali civilov, ki so se morali sezuti. Med njimi je dekle, katere obraz bi bilo mogoče prepoznati. Na drugi fotografiji pa je ležilo pobiti. Prosimo bralce, da bi nam posredovali podatke. Ker je fotografije dobil Gorenjski muzej v Kranju, je verjetno, da so okupatorji ta zločin zagrešili na Gorenjskem.

ZIVILSKI KOMBINAT

»INTES« Maribor

proizvaja in svojim cenjenim odjemalcem priporoča kvaliteten izdelke mlinov, tovarne testenin, pekarn in slaščičarn, s čvrstim zagotovitvijo, da bo tudi v prihodnje z največjo prizadevnostjo oskrboval tržišče s svojimi izdelki. Zadovoljstvo potrošnika bo našemu kolektivu najlepše priznanje.

Priporoča se Živilski kombinat »INTES« MARIBOR

Obrtno podjetje

»OBRTNIK«

PREBOLD

Izdelujemo peči za centralno kurjavo za eno in dvostanovanjske hiše na trda in mehka goriva. Peči in grelce tudi sami montiramo. Cena peči je 9500 N. dinarjev, montaža in instalacija grelnih naprav pa po predračunu.

Izdelujemo tudi lahko konfekcijo, ki jo zelo priporočamo cenjenim potrošnikom.

Zidarska delavnica ugodno uporablja pri zidavi hiš opeko iz lastne opekarnice, ki omogoča cenejšo gradnjo.

V okviru podjetja imamo tudi lastno mizarstvo delavnico.

Po sledovih Gradnikove brigade

Pošte pa sovražnik le ni dobil

Bilo je 1. aprila 1944. leta. Enote 9. korpusa so se pripravljale na napad na Spodnjo Idrijo, kar naj bi se zgodilo še isto noč. Brigade so se zbirale, sestanki so se vrstili drug za drugim, borbem so delili municijo.

Vse to so videli tudi sovražnikovi obveščevalci in kljub temu, da je bilo civilnemu prebivalstvu prepovedano zapuščati vasi, so sporočili poveljstvom v bližnjih domobranskih postojankah, da se je na območju Črnega vrha nad Idrijo in Zadloga že 28. marca zbralo kakih 2000 partizanov, ki se pripravljajo na nove akcije.

Morda je poveljstvo nemške posadke v Idriji prav zato 1. aprila zjutraj poslalo bojno skupino s kakimi 300 vojaki na ogledniško nalogo prek Čekovnika in Idrijske Bele proti Zadlogu, kjer je takrat bila Gradnikova brigada. Sovražnikovi

niki prenehali s svojimi pomisleki glede Pearl Harborja.

Motil se je. Admirali so še nadalje ostali pri prejšnjih stališčih. Drug za drugim so iznašali svoje pripombe. Po njihovem je bilo premalo časa za priprave na tako operacijo v severnem delu Tihega oceana. Zaradi slabega vremena bi moglo priti do težav glede oskrbovanja z gorivom. Razen tega pa je bila nevarnost, da se v spopad vmeša še Sovjetska zveza. Celo

vstal Jamamoto. Govoriti je začel potih, vendar je bilo iz vsake njegove besede čuti, da je sklenil streti odpor svojih nasprotnikov. Rekel je, da bo o vseh pripombah razmislil in da bo upošteval vse tiste, ki so umestne. Poudaril pa je, da je že davno proučil vse strateške razmere in da operacija proti Havajem predstavlja temelj japonske strategije. Brez nje bo »južni udar« doživel neuspeh. Želel je, da razumejo le eno:

Konec oktobra je napotil v generalštab svojega odposlanca, kapetana Kameta Kurošima.

Ta je obiskal kapetana Sadatašija Tomioka, načelnika operativnega oddelka mornariškega generalštaba. Takoj je povedal, zakaj je prišel:

»Admiral Jamamoto me je poslal, da vidim, kaj je z napadom na Pearl Harbor. Ga boste odobrili ali ne? Čas teče. Na to vprašanje je treba takoj odgovoriti.«

Tomioka je ponovno začel razlagati pripombe glede Jamamotovega načrta, toda Kurošima mu je odgovoril z najmočnejšimi Jamamotovimi argumenti, brž ko je ugotovil, da drugačen pogovor nima nobenega pomena več.

»Admiral Jamamoto vztraja pri tem, da sprejmete njegov načrt. V njegovem imenu vam moram reči, da v primeru, če njegovega načrta ne boste odobrili, ne more več odgovarjati za varnost cesarstva in bo moral skupno s svojim štabom odstopiti.«

Tomioka je debelo pogledal in široko znil. Groznja je nanj močno učinkovala. Kar zadeva njega, je takoj pristal na Jamamotov načrt. Kurošima je nato obiskal še nekatere druge člane generalštaba in povsod uporabil enako taktiko. Končni izid: generalštab je odobril načrt o napadu na Pearl Harbor. Čeprav je to bila velika zmaga, je ni bilo težko izgovoriti, saj je Jamamoto imel v japonski mornarici izreden vpliv. Noben član generalštaba si namreč ni mogel zamisliti, da bi se Japonska vojskovala brez Jamamotovega poveljstva nad kombiniranim vojnim ladjevjem...

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Mongolski cirik Ajuš

Mongolska vojska je vznikla v bojih proti domačim fevdalcem, kitajskim mandarinom, ruskim belogradističnim generalom in japonskim kapitalističnim osvajalcem. V odlomku, ki ga objavljamo, sovjetski armadni general J. A. Pliev, nekdanji komandant konjeniško-mehanizirane skupine, ki se je 1945. leta borila z Japonci, opisuje junaštvo mongolskih vojakov.

Mladi cirik (kar po mongolsko pomeni vojak) Luvsance-rengin Ajuš iz Tugrik Somona je bil tovariš znanih herojev Mongolske ljudske republike Dampila in Danzanvančiga. Ko je Ajuš vstopil v mongolsko ljudsko vojsko, je bil skoraj nepismen. V naslednjih treh letih se je naučil brati in pisati. Izvrstno je poznal tudi bojno tehniko. Razvil se je v fizičnem in psihičnem smislu. Pri tem sta odigrala pomembno vlogo pomoč s strani tovarišev in pristno vojaško tovarštvo.

Ajuš je šele v vojski povsem doumel ljudski pregovor: »Sotor se opira na osrednji kol, življenje pa na prijateljsko.«

Ajuš je morda prav na sedlu Čugulathalgi prvič občutil, da je bil on opora vsega bataljona v odločilnih trenutkih boja.

Takrat je bilo treba prisiliti k molku japonski bunker. To je mogel storiti en sam človek — izvidnik, ki bi se priključil ob strelni liniji, od koder je prihajala smrt.

Mitraljezec in oglednik! To se običajno ni dogajalo, toda komandant bataljona Sosor je menil, da bo mitraljezec Ajuš skupno s svojim pomočnikom Dašdondogom najhitreje ugotovil sistem sovražnikovega ognja.

Ajuš se je plazil od zaklona do zaklona, hkrati pa z daljnogledom opazoval temne pokrove bunkerjev. Nekajkrat je s svojim mitraljezom ustrelil v to smer, sovražnik pa mu je odgovarjal in s tem odkrival svoje položaje. Tako je Ajuš našel sedem mitraljeških gnezd in en bunker. Topničarji so nato izračunali vse potrebne elemente in ko je prišlo do odločilnega napada, so jih obstreljevali kar neposredno.

Ajuš je jurišal hkrati z drugimi borci svoje čete. Brž ko so sovražnikovi mitraljezi skušali motiti njeno prodiranje, se je oglašil Ajušev mitraljez, ki je

bil ob strani ali pa nekoliko naprej, in utiral pot strelcem. Sovražnik je naposled odkril mitraljez, ki mu je bil tako zelo nadležen.

»Ranjen sem,« se je tiho oglašil Dašdondog.

»Vztrajaj!«

Ajuš se je ozrl na tovariša. Krogla mu je prebila levo ramo. Vzel je prvi zavoj, da bi ga obvezal, vendar so ga pri tem opravilu zmotili trije japonski vojaki, ki so se plazili skozi grmičevje in visoko travo. Oni so bili torej tisti, ki so ju obstreljevali. Ajuš je vzel v roke mitraljez in z dvema rafalom podrl Japonce, nato pa obvezal svojega tovariša...

Eden izmed sovražnikovih mitraljezov je bil zelo dobro maskiran in borci spričo njegovega streljanja niso mogli nikamor naprej. Komandir je spet ukazal Ajušu:

»Opravi z njimi!«

To pa ni moč kar tako storiti. Zato so se mitraljezi sp plazili iz jarka, da bi sovražniku udarili v bok. Spotoma so nalezli na japonski strelski jarek. Japonski vojaki so s tako vneto streljali v drugo smer, da

niso opazili, kaj se dogaja desno ali levo. Ajuš jih je napadel z boka in jih s svojim ognjem hitro iztrežil. Japonci, kar jih je ostalo živih, so takoj napadli Ajuša in njegovega pomočnika.

Dašdondog je bil spet ranjen, tokrat v roko. Medtem ko je Ajuš obvezoval tovariša, mu je sovražnikova krogla prebila desno zapestje.

Vojaka sta se molče spogledala. Oba sta vedela, da bo treba ukaz kljub temu do konca izvršiti.

Naposled sta zagledala bunker, ki je oviral napad. Ajuš je proti njemu izstrelil nekaj rafalov. Kazalo je, da sta ga prisilila k molku.

Tedaj pa ju je odkril neki japonski ostrostrelec. Ajuša sta ranili še dve krogli. Dašdondog je skušal raztrgati svoj jopič, da bi obvezal Ajuša, vendar tega ni več zmogel — pošle so mu moči. Hkrati s tem so Japonci planili v protinapad. Ajuš se je privzdignil, da bi bolje videl, kaj se dogaja. To je bilo dovolj, da mu je nova japonska krogla prebila prsi.

Zadnji okvir z naboji. Zadnje moči. Japonci so bili le še kakih trideset, štirideset metrov daleč. Ajuš se je mukoma naslonil na komolce, izstrelil zadnje rafale in pognal Japonce v beg.

Ajušev drugi pomočnik se je že nekaj minut pred tem odplazil po novo municijo in je obvestil vodnega komandirja, da sta Ajuš in Dašdondog ranjena. Dude je nemudoma poslal štiri vojake po ranjenca in mitraljez.

Japonci pa so še bolj okrepili ogenj, tako da se vojaki niso mogli približati ranjenecema: bunker, iz katerega sta se oglašala dva mitraljeza, je bil izza drugega strelskega jarka. V neposredni bližini Ajuševega mitraljeza.

Vojaki so videli, da Dašdondog leži nepomično. Videli pa so tudi, da se Ajuš mukoma plazil proti bunkerju. Takoj nato je vanj vrget ročno bombo. Sovražnikova mitraljeza sta umolknila. To je bilo zadnje, kar je mogel storiti za svojo četo.

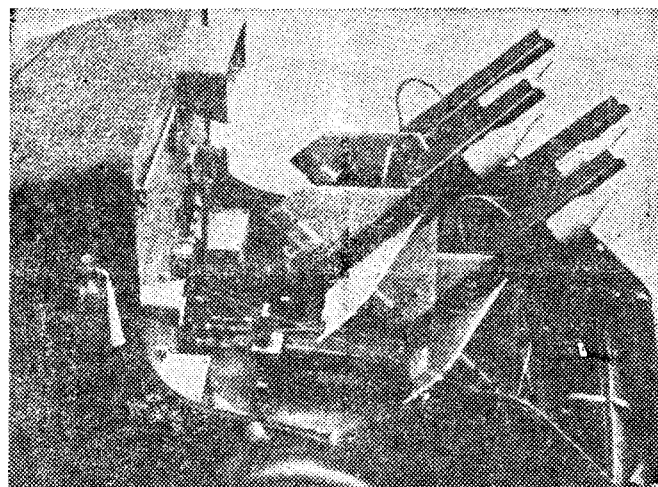
Bolničarji so na njegovem telesu našli enajst ran. To je pomenilo, da bi se Ajuš lahko že desetkrat umaknil z bojišča, toda njegovo srce mu je prav tolikokrat zašepetalo: »Vztrajaj! Ne pusti svojih tovarišev na cedilu! Samo ti imaš priložnost, da zapreš sovražnikovo čeljust in odpreš pot svojim tovarišem. Vztrajaj do zadnjega!«

Vztrajal je...

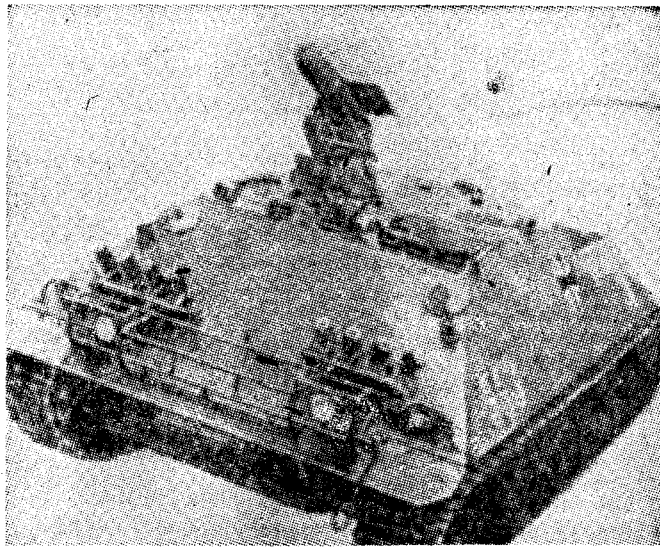
Potem ko sem se razgovarjal s tovarišem Čedenbalom o teh junakih iz 7. mongolske brigade, smo sklenili, da bo poveljstvo konjeniško-mehanizirane skupine sovjetsko-mongolskih enot poslalo pismeni predlog Malemu huralu, naj imenuje Ajuša in druge vojake, ki so se odlikovali pri jurišu na sovražnikov utrjeni rajon, za heroje Mongolske ljudske republike.

»Z največjim zadovoljstvom se bom podpisal na to listino,« mi je dejal Čedenbal.

FOTO
S PODPISOM

POGLAVITNO PROTITANKOVSKO OROŽJE so še pred kratkim bili protitankovski topovi. Njihovo nalogo pa sedaj opravljajo protitankovski dirigirani raketi izstrelki, s katerimi so oborožene tudi enote naše vojske. Medtem ko je bila učinkovitost protitankovskega topa kal. 45 mm, ki ga vidimo na spodnji sliki, omejena le na nekaj sto metrov, protitankovski dirigirani izstrelki lahko zanesljivo uniči več tisoč metrov oddaljeno nasprotnikovo oklepno vozilo.

SAMOHODNO PROTI-OKLEPNO VOZILO, ki ga vidimo na sliki, je sestavni del oborožitve zahodnonemške vojske. Oklepni transporter ima na sebi protitankovske dirigirane izstrelke tipa »SS-11«

Prve partizanske letalske bombe

Letalske bombe za prva partizanska letala so začeli izdelovati konec meseca maja in v začetku junija 1942. leta v košarčičevski delavnici rudnika Ljubije blizu Prijedora.

Ko sta Franjo Kluz in Rudi Čajavec 23. maja 1942 zbežala z letalom z banjaškega letališča k partizanom na Kozaro, nista uspela s seboj prnesti tudi letalskih bomb.

Po odloku štaba II. krajiškega odreda in po navodilih pilotov Franje Kluz in Rudija Čajavca ter inženirja M. Ljubičića pa so potem začeli izdelovati letalske bombe v Ljubiji. Ze 1. junija istega leta je Franjo Kluz z letalom »Potez« pomagal jurišati na II. krajiškega odreda s tem, da je metal te, v Ljubiji izdelane bombe, na ustaško kolono, ki je napadala iz Bosenske Dubice proti Kozari.

Izdelovali so dve vrsti bomb: iz vodovodnih jeklenih cevi 10 do 12 cm, težke 10 kg, in iz nemških in italijanskih letalskih bomb, ki niso eksplozivne. Le-te so nabirali v vaseh pod Kozaro. V te bombe, težke 50 kilogramov, so vgrajevali stabilizator in vžigalnik. Do 10. junija, ko je prišla velika ofenziva na Kozaro, so izdelali nad 250 letalskih bomb, težkih nad 10 kg. Z njimi so partizanski letalci napadali sovražne položaje in oporišča v bližnjih vaseh in mestih, 4. junija pa so celo bombardirali letališče v Banjaluki.

»SIJA J«

RAZSVETLJAVA — GALVANIZACIJA
HRASTNIK

IZDELUJE:

- lestence, stenske, namizne in viseče svetilke, plafonerje
- za opremo stanovanjskih in poslovnih prostorov.

Nove estetske oblike — solidna izvedba!

MIHA KLINAR:

PRVI VOJNI DNEVI
V KARAVANKAH

4

Kajžnekov petokolonaš skuša poročati z nemškimi besedami, a mu oficir prijazno namigne, naj poroča slovensko, a ko sliši, ne more verjeti, da je res, kar vodič pripoveduje. Najbrž je slišal narobe. Tistih osemdeset vojakov je brčkone posadka pri predoru in ne na fronti proti Italijanom. Tako peščico bi morali zmleti tudi Italijani, čeprav niso najboljši vojaki, kar dokazuje njihova nemoč na grški fronti.

»Ne, natančno sem slišal. Pri tunelu so samo trije!«

»Schon gut,« se oficirju s takimi nemogočimi trditvami ne ljubi izgubljati časa. Dve tretjini svojih sil bo poslal nad predor, z eno tretjino zavaroval bok v zahodni smeri, odkoder bi lahko najhitreje prišla pomoč napadenim. Sam bo z desetino in tolmačem ostal na komandnem mestu. Bojna naloga mora biti opravljena ob štirih zjutraj.

»Verstanden?«

»Jawohl, Herr Oberleutnant!«

Ko komandirja vodov izgineta v temi, se obrne k Pavlu.

»Če bomo našli na premoč, se bomo morali naglo umakniti! V tem primeru se bom podredil popolnoma vašemu poznavanju terena! Zato razmišljajte o tem, kako bi bili zopet najhitreje na vrhu in na oni strani. Odkrito vam priznam, da se na tak način doslej še nisem vojskoval. Odrezen od drugih sil, sem tako globoko v sovražnem zaledju. Brez dvoma mi bodo štetli v zaslugi, če bom vzdržal do štirih zjutraj in nalogo uspešno opravil. In seveda tudi vam. Prepričan sem, da vam bodo potem podelili čin, kakršnega ste imeli v jugoslovanski vojski. Tam ste bili menda kapetan?«

»Ne, rezervni poročnik. Po vašem činu oberleutnant.«

»Torej sva si tudi v tem enaka. Izobrazba, ljubezen do planin, morda tudi do lepih deklet... So na tej strani lepe ženske? Toda o čem govorim, saj me boste naposled imeli samo za lahkoživca. Ze sinoči ponoči sem razmišljal, da najbrž nisem napravil na vas najboljšega vtisa, ko sem vam pripovedoval o tisti judovski psihi. A bila je lepa. Ko bi ne bila Judinja, bi bil danes najbrž že poročen. Tako pa sem jo samo pretepel z bičem, ker mi je lagala, in ne samo zato, ker sem zvedel, da je Zidinja. Tudi pri arijskih ženskah najbolj sovražim laž, kaj šele pri židovski psihi. Moral bi jo ubiti! Toda o tem vam bom še pripovedoval, če bova še kaj dolgo skupaj...«

Petokolonašu Pavlu oficirjeva pripoved o Zidini ni prijetna. Bogve, če je sploh resnična in če ni namigovanje na njegovo razmerje z Zagrebčanko Hannach. Kdo ve, če mu kdo med petokolonaši ni zameril in morda celo smatral za svojo dolžnost, da opozori nanj gestapovsko centralo v Celovcu. Hannach je bila vendar poslednja njegova neumnost. Zdaj ko bo zmagal Reich, bo obračunal s svojim obsejnim življenjem in norčijami. Zadnji čas je, da začne živeti drugače, saj gre njegovo življenje že drugo leto čez trideseto in šele sedaj dobiva smisel. Zmaga Nemčije tudi v tej preletni deželi mu daje novo vrednost. Znebil se bo občutja, da je potomec izigranih bogatašev, nekoč celo med najbogatejšimi na Kranjskem. Toda vseeno so mu pustili neko dediščino, katere vrednost je spoznal šele zadnje čase. Biti Nemec v teh časih, pomeni veliko. In v prihodnje bo še mnogo več. Včasih se je posmeheval staremu očetu, kadar je prisegal na svoje nemštvo in trdil, da so Nemci edini narod, ki ima pravico gospodovati drugim. Nekeč mu je celo zabrusil, da so se sami napravili za Nemce in da je bil njihov rojak pristen Slovenec, saj njihov rod izvira iz Kroke, s čimer se je njegov resni in gosposki brat ponašal pred leti, saj ga je s tem počastilo tudi tovarniško glasilo, ko ga je odlikoval kralj z neko medaljo za zasluge, ki si jih je baje pridobil kot tovarniški poveljnik poklicnih gasilcev, čeprav te zasluge niso bile gašenje požarov, marveč gašenje delavske upornosti. Ali se ni ponudil oblasti in upravi tovarne, da bo skušal s svojimi gasilci nasilno zlomiti splošno tovarniško stavko pred slabimi šestimi leti, a mu je potem splahnel pogum pred delavci, ki so zagrabili železne drogeve in sklenili, da se bodo branili. In vendar je bil njegov brat pametnejši kakor on. Srbom je kazal hinavski obraz, da je lažje deloval za Hitlerjevo peto kolono in si v očeh, tako je sodil po nedeljskih gauliterjevih besedah, pridobil neminljive zasluge. To ga bo prav gotovo že v bližnji prihodnosti dvignilo na odgovorno in visoko mesto. Zato se mora prizadevati tudi on, da bo postal v očeh zmagovalcev vreden plov, ki jih nemška zmaga nemški krvi obeta.

Toda ali ga ne gledajo samo kot Pavliho, kakor so ga gledali skoro vsi v tem kotu Gorenjske. Ne, sodobni Nemci ne poznajo šal. V njem bodo morda videli še vse kaj hujšega. Morda so ga prav zato poslali k temu oficirju, da mu z lažmi, ki jih tvezi o svoji lahkoživosti, izpraša vest in izvleče iz njega vse skrivnosti do Hannach, ki ni bila samo Zidinja, marveč neizprosna sovražnica Hitlerja in nacizma.

Vrag si ga vedi! Ko bi vedel, kakšno breme mu bo naložilo razmerje s Hannach, bi se nikoli ne vtaknil vanjo! Vsekakor bo treba sled tega razmerja zabrisati, pa če se po porazu Jugoslavije odpelje sam v Zagreb in jo ubije. V zlo mu tega prav gotovo ne bodo štetli.

Toda zakaj razmišlja o tem? Morda je oficir iskren in človek njegovega tipa, njegova podoba v zrcalu. Tudi sam bi storil zdaj podobno s svojo Hannach, kakor je storil oficir. Če je zares iskren, potem mora ohraniti prijateljstvo z njim. Vsem prijetnostim življenja se vendar človek kljub temu, da bi rad postal nacistični Spartanec, ne more odpovedati.

In tudi oficirjevo sovraštvo do Židov je povsem opravičljivo. Pravzaprav bi moral Žide tudi sam tako globoko sovražiti. Ali ga ni Hannach zavrnila prav zaradi židovskega sovraštva do vsega, kar je danes nemško. Ni kriv samo njen stari, ki ga je ponižal z najbolj nizkotnimi psovskami, a on je samo sklonil z glavo in šele, ko je bil sam, je vse skupaj — starega, Hannach in otroka — poslal k vragu. Danes bi tega ponižanja ne mogel več prenesti z nedolžno brezbržno kletvico. Danes bi vzel v roke pasji bič in bi udarjal po starem kakor po psu. In udarjal bi po Hannach in po vsakem, ki bi omenil njeno ime v zvezi z njim.

Sele zdaj čuti, da se spreminja v pravega Nemca, vrednega, da pripada tej zgodovinski naciji. Morda bi res lahko postal vzor, ko bi se znal osvoboditi strahu, ki ga je mučil sinoči in ga muči tudi nočoj. Pravi Nemec je tudi vojak.

In naposled, bi ne mogel postati neustrašen vojak tudi sam? Ali se ni že neštokrat igral z lastnim življenjem nad stenami in prepadmi v gorah? Ga niso tudi drugi imeli zaradi tega za pogumnega, še več, za človeka, ki je preziral smrt. Res, zavoženega in ponižanega življenja mu je bilo prekleto malo mar. Potomec nekdanjih bogatašev se je posmeheval prednikom in jih preklinjal, ker so znali priti do bogastva, svojega semena pa niso znali odvreči in so spočeli otroke za nesmisel življenja. Zato se ni bal prepadov v gorah. Zdaj pa se boji izpostavljati nevarnosti, saj je šele te dni začutil, da dobiva njegovo življenje smisel. Zato tudi strah pred izginotjem, pred ničem, v katerega slehernika vrača smrt.

(NADALJEVANJE)

Indonezija na razpotju

V Aziji je pet držav, ki imajo sto milijonov prebivalcev: Kitajska, Indija, Pakistan, Indonezija in Japonska. Največ se govori o Kitajski, nato pa o Indoneziji.

Kitajska je največja država sveta, njena stremeljenja so točno določena, Peking želi postati novo središče sveta.

Indija je s 490 milijoni največja demokratska država. Od tega, ali bo zmagala ideja kitajske revolucije ali pa indijske evolucije, je v mnogočem odvisna usoda azijskega kontinenta. Kitajska bo imela konec tega stoletja milijardo in pol ljudi, toda število ni vse. Kvaliteta je važnejša od kvantitete. Kitajci sami so začeli kampanjo za kontrolo rojstev.

Pakistan je največja muslimanska država na svetu. Po zadnjih cenitvah ima 110 milijonov ljudi. Pakistan je dokaz, da se danes, sredi dvajsetega stoletja, še vedno rojevajo narodi. Pakistan je država, ki združuje pod eno streho nekdanje indijske muslimane.

Japonska je edina velika država Azije, ki posnema evropske metode. Japonska bo prva država, ki bo uresničila simbiozo — združitve — vsega, kar sta dala Vzhod in Zahod. To se ni posrečilo niti Aleksandru Velikemu niti Arabcem niti Angležem v Indiji. Japonska je danes tretja industrijska velika sila.

Indonezija ima 105 milijonov ljudi, največji del prebivalstva živi na petih velikih otokih, vseh otokov pa je okrog 3000. Dve tretjini vsega prebivalstva sta na Javi, to je najbolj gosti naseljen otok na svetu.

Centralno vprašanje Indonezije je, kako nahraniti naglo naraščajoče prebivalstvo. Indonezija je gospodarsko v zelo težkem položaju, vendar so politični problemi še bolj zaostreni.

Dvajset let je šla na levo, bo zdaj okrenila jadra na desno? To vprašanje je pravzaprav odveč. Indonezija išče le ravnotežje, ki je nastalo po neuspelem državnem udaru.

Predsednik Sukarno je lani opozoril svoje vojaške planerje, naj ne vztrajajo več pri tem, da je Kitajska grožnja za Indonezijo in njene interese v Aziji. Pred nekaj dnevi je novi indonezijski zunanji minister Adam Malik dejal dobesedno: »Če Pe-

Politični obzornik

king ni zadovoljen z našo zunanjo politiko, je to njegova stvar.« Poudaril je, da mora služiti zunanja politika nacionalnim interesom. Nova vlada bo vodila indonezijsko »neodvisno in aktivno« politiko. Skušala bo zadovoljiti najbolj nujne potrebe prebivalstva — hrana in obkale.

In dalje: »Vlada bo preučila sodelovanje Indonezije v mednarodnih organih, tudi v Združenih narodih.«

31. decembra 1964 je Indonezija izstopila iz organizacije Združenih narodov. Bila je prva država, ki je storila kaj takega. To je bila zelo nesmiselna poteza. Indonezija ni nič dobila, nasprotno, izgubila je. V Pekingu, pa tudi v Pnompenhu so pozdravili ta korak, toda dejansko se je izolirala od sveta.

Mednarodni opazovalci so mnenja, da se Indonezija zdaj polagoma vrača k stari politični formuli — neangajiranosti. Bila je organizator velike bandunske konference leta 1955. Ta je zbrala predstavnike Azije in Afrike. Sukarno je bil poleg Tita, Nehruja, Naserja eden najbolj gorečih zagovornikov nevezanosti.

Ta politika je bila praktična uresničitev načela — niti Vzhod niti Zahod. Bloki zastrupljajo mednarodno ozračje, rešitev sveta je samo v sodelovanju vseh. Sam Sukarno je takrat stalno poudarjal, da posebej Indonezija in vsa njena zgodovina združuje hinduizma in budizma, islama in krščanstva. Vsega, kar sta dala Azija in Evropa človeštvu.

Ko je v Indoneziji zmagal vzhodni (kitajski) veter, je začela dežela izgubljati tla pod nogami. Izgubila je smisel za realnost, precenila je svoje moči. Medtem ko je predsednik Sukarno govoril, da postaja Indonezija vse bogatejša in močnejša, je prebivalstvo čutilo, da je prav nasprotno res.

Vse nove države v Aziji in Afriki se bore z velikimi težavami. Vse so začele z velikimi pričakovanji. Njihov program je bil vsestransko preobsežen, s sredstvi, s katerimi so razpelagale, ga niso mogle uresničiti. Indonezija je samo najbolj značilen primer. Morala bo znova oceniti svoje moči in sposobnosti.

Ni nobenega razloga za trditev, da se Indonezija ideološko približuje Zahodu. Res pa je, da se oddaljuje od Kitajske. Še pred enim letom je predsednik Sukarno govoril o osi Peking—Djakarta—Pnompenh—Fenjang. Prav gotovo ni tega storil brez tihega kitajskega pristanka. Zdal je od te osi ostalo samo še ime.

Severna Koreja (Fenjang) ni več tako trdno na kitajski strani kot nekdanj. Komunistična partija Severne Koreje se je marca udeležila 23. kongresa KP ZSSR. To je bila poteza, ki je Peking prav gotovo ni pozdravil.

Tudi KP Severnega Vietnama je poslala svoje predstavnike na kongres v Moskvo. Kitajski tisk je popolnoma zamolčal govor delegata DR Vietnama. Severni Vietnam je močno odvisen od sovjetske gospodarske in vojaške pomoči. Brez te ne bi vzdržal pritiska ameriškega vojaškega aparata.

Na strani Pekinga so v Aziji dejansko samo japonska partija pa razne frakcije v Indiji, na Ceylonu in še kje. Na kongresu KP Sovjetske zveze je bilo kakih osemdeset delegacij, kitajsko linijo podpira v svetu le pol ducata partij.

Uradna Kambodža (Pnompenh) podpira kitajske iniciative. Vendar moramo razumeti zakaj. Kambodža je stisnjena med Južnim Vietnamom in Slanom in je dejansko v kleščah. V Pnompenhu menijo, da bo dala zgodovina Kitajski prav in da si mora zato že vnaprej zagotoviti njeno naklonjenost. Šef države Sihanuk stalno poudarja, da je Kitajska zaščitnik Kambodže.

Novo vodstvo se zaveda, da sloni moč na trdni gospodarski osnovi. Indonezija je bila ena tistih držav, ki so gradile velike reprezentativne objekte, o katerih je govoril ves svet. Bistveno je bilo vzdrževati z raznimi velikopoteznimi akcijami stalno nalezirano napetost v državi. Toda od teh gigantskih zgradb — hotel Indonezija v Djakarti, stadion, velike javne zgradbe — prebivalstvo ni imelo nič.

Indonezija išče ravnotežje doma in v svetu. Vest, da bodo nehali spori in napetosti z Malezijo, je dober začetek. Na vsem azijskem jugovzhodu je zavel rahel veter optimizma. Na svetu ni neresljivih problemov, seveda, če je vmes dovolj volje in zdrave pameti. M. O.

RAZSTAVA SLIK IN DOKUMENTOV O NACISTIČNIH TABORIŠČIH

V počastitev petindvajsete obletnice vstaje je bila v zgornji avli festivalne dvorane na Bledu, od 29. aprila do 20. maja, zanimiva razstava dokumentov in slik o nacističnih koncentracijskih taboriščih in trpljenju taboriščnikov. To je že druga razstava, ki jo je organiziral muzej iz Kranja v sodelovanju z občinskimi organizacijami ZZZB na Gorenjskem.

Lani so v vseh večjih krajih Gorenjske za dvajsetletnico osvoboditve priredili razstavo »Gorenjska od 1941 do 1945«, ki je naletela na velik odziv med obiskovalci. Brez dvoma je to spodbudilo kranjske muzejske sodelavce, da so tudi letos pripravili novo razstavo.

Ze v Kranju, od koder so jo prenesli na Bled, je vladalo med tamkajšnjim prebivalstvom, posebno še med nekdanjimi interniranci, veliko zanimanje. Pravi, da jo je v dvajsetih dneh obiskalo nad 7000 ljudi.

Vse razstavno gradivo je domiselno razporejeno v kronološkem zaporedju na šestih panelih, vodoraj katerih se vsakodnevno vrstijo na stotine obiskovalcev. Razstava obsega 240 fotografij dokumentov in slik in je podeljena na štiri dele po značilnih obdobjih razvoja nacističnega uničevalnega načrta. V prvem delu so fotosi o dogodkih leta 1933, ko je prišel na oblast Hitler in začel ustanavljati prva taborišča za svoje nasprotnike, komuniste in demokrate. Drugi del predstavlja prve dneve okupacije in terorja po naših krajih. Iz te zbirke slik je posebno veliko tistih, ki ponazarjajo grozote begunjske mučnice, streljanje talcev v Dragi in drugod na Gorenjskem, preseljevalne akcije in prve internirance. V tretjem delu je slikovno gradivo iz posameznih taborišč, kjer so trpeli in umirali naši ljudje. Preostale slike mučenja, poniževanja in uničevanja v taboriščih smrti — Auschwitzu, Mauthausnu, Ravensbrücku, Buchenwaldu, Dachauu — zavzemajo na tej razstavi posebno vidno mesto. Obiskovalcem se nudi grozoten pogled na nečloveška mučenja ljudi s pristilnim delom, stradanjem, z medicinskimi poskusi na živem telesu, koristenje človeških las, kože in kosti v industrijske namene itd. Tu so tudi slike glavnih zločincev, komandantov,

paznikov in paznic v taboriščih, ki so izvrševali krvava dejanja.

V zadnjem, četrtem delu je bogato slikovno gradivo o organiziranem odporu, ilegalni odporniški dejavnosti v taboriščih in naposled osvoboditvi taboriščnikov s strani zvezniških čet, ter na koncu — sojenje in zaslišene kazni nacističnim zločincem.

Za ogled razstave je bilo na Bledu veliko zanimanje tako med domačini in okoličani kot med tujci, ki jih je bilo zlasti v začetku me-

seca maja veliko na Bledu. Občinski odbor ZZZB Radovljica je organiziral tudi skupinske ogled razstave. Najprej so si jo pod vodstvom učiteljev ogledali učenci osnovnih šol, nato več skupin šolskih ekskurzij iz vse Jugoslavije. Za dan zmage je bil posebno organiziran skupinski obisk za študente zagrebške univerze, pripadnike studentovske brigade »Josip Kraš«, ki je bila te dni na parizanskem pohodu v teh krajih. V nedeljo, 15. maja, so si v okviru jubilejnega srečanja internirancev razstavo ogledali tudi bivši trpin, ki so sami preživeli te grozote. Do tega dne, računajo prireditelji, si je razstavo ogledalo več kot 8000 obiskovalcev.

Pohvale vredno je tudi, da je vodstvo muzeja zagotovilo strokovno vodenje in tolmačenje razstavljene-

ga gradiva za vse skupinske obiske. To dolžnost je na splošno zadovoljstvo obiskovalcev zelo prizadevno izpolnjevala prof. Ana Benedičič, kustos kranjskega muzeja, ki se je vedno rada odzvala pozivu skupin. Z Bleda bo po 20. maju razstava prenesena v Tržič, nato pa v Kamnik in Skofjo Loko, kjer bo gotovo zbudila pozornost, kot jo je v Kranju in na Bledu.

Za to uspešno prireditve, tako po izboru gradiva, smotni razporeditvi, okusnem aranžmaju in organizaciji vseh priznanj tako vodstvu muzeja kot poštvovalnim članom te ustanove. Prepričani smo, da nam bodo tudi v bodoče pripravili še kakšno zanimivo razstavo in s tem omogočili pristop najširši množici, ki sičar ne bi imela te možnosti. JR

POBRATENJE DVEH MEST: Tržiča in Ste. Marie aux Mines

Lani ob dvajsetletnici zmage nad fašistično Nemčijo je skupina internirancev iz podružnice zloglasnega taborišča Natzweiler obiskala Ste. Marie aux Mines, nekdanji Markirch, kjer so delali v najtežjih pogojih v predoru skozi Vozege.

Tedaj se je zahvalila meščanom tega mesteca, ki je na las podobno Tržiču, za vso moralno in precejšnjo materialno pomoč, saj so žene, matere in dekleta neustrašno dajala hrano internirancem, ki so v dolgi koloni vsak dan dvakrat korakali skozi mesto na delo v tunel. In lanskoletni obisk je rodil pristržne vezi, ki so jo spletle usode ljudi, ki so trpeli v predoru.

Na dan zmage, v nedeljo, dne 8. maja letos, so slovenski interniranci spet obiskali ljubko francosko mestce in botrovali velikemu dogodku: Ste. Marie aux Mines in Tržič sta kar najbolj slovesno podpisala listino o pobratenju.

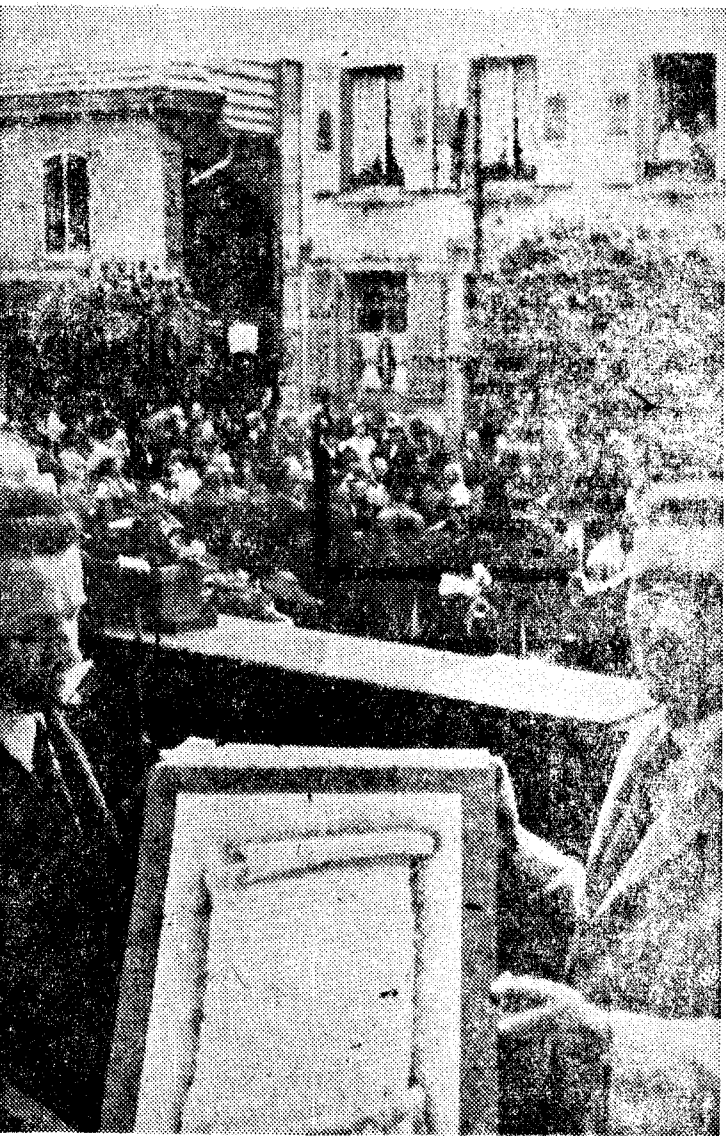
Najbolj idealnemu pobratimstvu v Evropi, saj sta bili obe mesti okupirani v zadnji vojni, oba kraja imata predore, v katerih so trpeli interniranci, meščani obeh mest so stali ob strani trpinom v zebrah in z enakim sovraštvom nudili odpor okupatorjem, in obe mesti sta si podobni tudi na pogled ter po gospodarski strukturi in problemih, so poleg 13-članske delegacije iz Tržiča, skupine preživelih slovenskih internirancev, ki jih je popeljal na dolgo pot »Kompasov« avtobus, ob slovesnosti prisostvovali tudi podprefekt g. Almeras, dr. Nau-d, vladni svetnik, jugoslovanski generalni konzul v Strasbourg-u Ibročić in številni meščani.

Sprevod s tremi godbami je najprej krenil k spomeniku padlim borcem v prvi in zadnji vojni, kjer je bila komemoracija, potem pa so se vsi meščani zgnili okrog občinske hiše, kjer je bil slovesen akt podpisovanja listine o pobratenju.

Popoldan so ugledni gostje, skupaj z meščani in številnimi delegacijami borcev za neodvisnost, prisostvovali odkritju spominskega kamna pri predoru, ki je terjal številne žrtve in nečloveško trpljenje. Ni ga bilo očesa, ki se mu ne bi utrnila solza ob pogledu na skupino preživelih internirancev in ob spominu na žrtve, ki jim ni bilo dano, da bi se rešili nacističnega pekla. V spominsko ploščo so vsekane besede: Leta 1944 so v tem predoru številni jugoslovanski interniranci skupaj z drugimi občutili trpljenje nacističnih koncentracijskih taborišč.

Jugoslovanska himna je zaključila komemoracijo, potem pa so vsi prisotni v sprevedu odšli v javni park Jules Simon, kjer sta župan Ste. Marie aux Mines g. Paul Baumann in predsednik občinske skupščine Tržič Tine Tomazin zasidila lipo prijateljstva, ki jo je tržiška delegacija prinesla s seboj.

Vse mesto je s simpatijami in odobravanjem potrdilo pobratimstvo z jugoslovanskim mestecem, kjer so prav tako trpeli francoski interniranci, s pripravljajo. E. Hrausky

Listino o pobratenju sta slovesno podpisala župan Ste. Marie aux Mines Paul Baumann in predsednik tržiške občinske skupščine Tine Tomazin

PIPZ po sledovih revolucije

Tudi Partizanski invalidski pevski zbor se je pridružil proslavljanju obletnice ustanovitve OF, delavskega praznika in osvoboditve Ljubljane. Ze od srede aprila obiskuje zbor mladino širom po Sloveniji ter poje na celovečernih koncertih.

Eden njegovih najbolj uspešnih koncertov je bil v brežinskem gradu 28. aprila letos. Viteško dvorano, ki so jo bili takrat odprli za koncerte, je napolnilo in pevec navdušeno pozdravilo ter nagradilo z dolgotrajnim plaskanjem več kot duse domačinov. Člani zbora so v izredno akustični dvorani zapeli 20 pesmi. Nekatere izmed njih je poslušalstvo hotelo še enkrat slišati, posebno tisto »Le vkup, uboga gmajna«, ki se je še posebno močno odrazila v graščinskem okolju.

Na prvomajskih praznikih so člani PIPZ zapeli tudi ob spomeniku pred šolo »Majda Vrhovnik« v Ljubljani. Učenci šole so s kulturnim programom in kleno partizansko pesmijo počastili obletnico smrti narodnega heroja Majde Vrhovnikove, po kateri se imenuje njihova šola. Z

K. L. Celje: Ste boš NOV iz leta 1941, nosilec spomenice in invalid zaradi bolezni, ki izvira iz NOV. Ker svoje bolezni niste vzeli resno in je niste uveljavili v določenem času, čeprav ste se zdravili od leta 1945, ste sedaj samo vojaški mirnodobni invalid. Kakšno so ugodnosti v zvezi z nabavo avtomobilov, ki vam pripadajo kot invalidu.

skega vozička, dobe motorno vozilo s prostornino do 1000 kub. cm. Seveda v okviru sredstev, ki se vsako leto zagotove v ta namen. Namesto motornega vozila s prostornino motorja do 1000 kub. cm lahko vojaški vojni invalidi, ki žele kupiti motorno vozilo večje prostornine, dobe nadomestilo za nakup takega vozi-

pravila motornega vozila v stalnem mesečnem znesku kot tudi do povračila stroškov za zavarovanje vozila.

Pavšalno povračilo je odvisno od prostornine motornega vozila in leta uporabe vozila, vendar ne sme presegati 15.000 din na mesec.

Naslednji čl. 68 zakona o vojaških vojni invalidih pa določa ugodnosti še za druge

UGODNOSTI PRI NAKUPU AVTOMOBILOV ZA INVALIDE

Ugodnosti v zvezi z avtomobili, ki jih uživajo vojaški invalidi, so urejene v zakonu o vojaških vojni invalidih. V smislu čl. 67 navedenega zakona lahko vojaški vojni invalidi I. skupine, ki so bili za invalide spoznani zaradi hudih okvar spodnjih okončin, ki jim dajejo pravico do ortoped-

la na jugoslovanskem trgu, enako ceni za vozilo prostornine do 1000 kub. cm.

Vojaški vojni invalidi, ki je na ta način dobil motorno vozilo ali izpolnjuje pogoje, da bi motorno vozilo dobil, pa si ga je kupil z lastnimi sredstvi, ima pravico do pavšalne povračila stroškov za po-

kategorije invalidov. Vojaški vojni invalidi, pri katerih je invalidnost v tem, da so jim spodnje okončine okvarjene najmanj za 60 %, ki so v delovnem razmerju ali na poklicni rehabilitaciji in slepi vojaški vojni invalidi imajo pri nakupu motornega vozila na jugoslovanskem trgu pravico do

Pravni nasveti

povračila v mejah sredstev, ki se vsako leto zagotove v ta namen. Pravico do regresa imajo invalidi enkrat v šestih letih, če gre za osebni avtomobil, oziroma enkrat v treh letih, če gre za motorno kolo. Invalidi, ki je lastnik motornega kolesa, lahko dobi regres po preteku šestih let oz. treh let od dneva, ko si je vozilo kupil. Če invalid, ki je dobil regres, motorno vozilo odtuji pred potekom šestih oziroma treh let, mora vrniti sorazmeren del regresa, računano od prvega naslednjega leta po letu, v katerem je motorno vozilo odtujil, pa do preteka šestih oz. treh let, in sicer za vsako leto po eno šestino oz. tretjino skupnega regresnega zneska.

Regresni znesek je odvisen od odstotka invalidnosti in od osebnega dohodka od kmetijske dejavnosti ter dru-

gih dohodkov invalida in določenih članov gospodinjstva, dosega pa sme največ 50 % osnove za odmero regresa. Osnova za odmero regresa pa je pri nakupu osebnega avtomobila znesek 1.700.000 din, pri nakupu motornega kolesa pa prodajna cena vozila.

Omeniti je tudi, da so vojaški vojni invalidi od I. do IV. skupine ter vojaški vojni invalidi od V. do VI. skupine, ki določa višino regresa, do spodnjih okončin, oproščeni taks za registracijo vozil in pristojbine za javne ceste.

Nadalje obstoji Pravilnik, ki določa višino regresa, do katerega imajo vojaški vojni invalidi pravico pri nakupu motornega vozila (po čl. 68). Regres znaša za vojaške voje invalide s 100 % invalidnostjo zaradi okvare spodnjih okončin ter za slepe 40 % od osno-

ve, za invalide z 80 ali 90-odstotno invalidnostjo zaradi okvare spodnjih okončin 35 % od osnove, za invalide s 60 in 70-odstotno invalidnostjo 30 % od osnove, s tem, da se odstotek regresa lahko poveča za 40 %, če gre za invalide, katerih mesečni prejemki na družinskega člana ne presegajo določenega zneska. Pri odmeri regresa se dohodek ugotavlja tako kot pri izračunavanju invalidskega dodatka.

Prav tako obstoji poseben pravilnik, ki določa zneske, ki grede mesečno za stroške popravila osebnega motornega vozila. Višina zneskov je odvisna od let uporabe vozila.

Ista določila veljajo za mirnodobne vojaške invalide, ker zakon o vojaških mirnodobnih invalidih to izrecno določa, nikjer pa sam ne vsebuje kakih določb o tem vprašanju.

Pomagajte jih iskati

Kot je »TV 15« že poročal, je Združenje bivših prostovoljcev španske republikanske vojske vsem članom in drugim, ki se ukvarjajo z zgodovino, poslalo najnovejši, izpolnjen seznam udeležencev španske državljanske vojne.

V Sloveniji je napravil prvi seznam tovariš Ciril Dekval še pred prvim sestankom španskih borcev, ki je bil v Lendavi leta 1954, ob dvajseti obletnici ljudske pravice. Za to obletnico sem pripravil prvo izdajo »Spominov ljudskega agitatorja«, zato sem se pri preverjanju podatkov pogosto obračal na tovariša Dekvala, ki je takrat delal v kadrovskega oddelku CK ZKS.

Nekoč mi je pokazal tudi seznam Slovencev, ki so bili v Španiji. Ta ni takrat obsegal dosti več kot sto imen. Takrat sem tovarišu Dekvalu povedal, kako računamo, da je bilo v Španiji najmanj okoli 400 Slovencev in da jih je torej v tem seznamu le pila četrtnina, največ preživelih dve vojni.

Potem je začel tovariš Dekval še bolj vztrajno zbirati podatke. Pomagali so mu skoraj vsi še živeči španski borci v Ljubljani. Uspeh tega skupnega dela je bil seznam, ki je izšel v začetku leta 1958 v knjigi »Bili smo v Španiji«. To knjigo je izdala Sekcija bivših španskih borcev pri GO ZB NOV Slovenije, založila pa jo je Državna založba Slovenije v 2000 izvodih. V tem seznamu je že 277 imen slovenskih prostovoljcev v Španiji. V tej knjigi ni bilo nikjer omenjeno ime tovariša Dekvala, toda kljub temu so ljudje pošiljali na kadrovske oddelke CK še nadalje razne podatke. Nekateri so podatke pošiljali tudi Albinu Marvnu, ki je bil podpisan v omenjeni knjigi kot glavni urednik. V Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani sta takrat delala dva bivša španska borca, zato so tudi tja prihajali razni podatki o »Spancih«. Novembra 1958 je izšla že druga izdaja knjige »Bili smo v Španiji« in vanjo so vključili nov seznam, ki je štel že 389 imen. Čez dve leti je izšla že tretja izdaja in v njej nov seznam z 297 imeni.

Ravno teh zadnjih osem imen je prišlo v seznam v glavnem po zaslugi tovariša Dekvala, kajti posamezni člani Sekcije se niso hoteli več ukvarjati s tako malo donosnim delom, kot je zbiranje dodatnih poročil za ta seznam. Tako smo leta 1960 običajni nekako pri številki 300. Torej je manjkalo še vsaj 100 imen do števila, ki ga smatramo še vedno za najbolj stvarno. Edini, ki v šestletnem razdobju med leti 1960 in letošnjim, kar zadeva zbiranje podatkov, ni miroval, je bil spet Ciril Dekval in če ne bi lani odšel v pokoj, bi do zdaj imeli popolno dokumentacijo za 330 imen v seznamu španskih borcev Slovencev. Kakor hitro je namreč kadrovske oddelke CK ZKS Slovenije prejel najmanjši podatek o do takrat še neznanem španskem borcu, je o njem začel omenjeni tovariš zbirati dopolnilne podatke iz vseh dostopnih virov.

Kot primer naj navedem postopek za ugotovitev podatkov za Rolanda Wesleya-Luja. Najmanj deset pismenih poizvedb je bilo potrebnih in prav toliko osebnih stikov, preden se je dalo zvedeti, kako in kdaj je prišel v Španijo. V kateri enoti se je bojeval in kaj se je z njim zgodilo, pa še do zdaj ne vemo.

Ce bi bil tovariš Dekval še na kadrovskega oddelku CK, bi mu zadostovalo pokazati na primer pismo člana CK KPJ Lovra Kuharja - Prežihovega Voranca, ki ga je 2. oktobra 1938 pisal iz Pariza v Barcelono. V njem omenja španskega borca in invalida Barnaka ali Baržaka. Priimek v pismu namreč ni napisan dovolj jasno. Iz pisma izhaja, da je ta Barnak ali Baržak dobro poznal drugega španskega borca - Slovence s priimkom Kovacič. Razen tega se je Barnak ali Baržak kot invalid že takrat vrnil v Pariz. Dekval je imel že toliko izkušenj, da bi razvozlal, kdo je bil ta Barnak ali Baržak.

Ce nam bo list »TV 15« lahko pomagal pri ugotavljanju doslej še neznanih španskih borcev, si lahko obetamo popoln uspeh le tedaj, če v to delo ponovno vključimo tovariša Dekvala.

Ivan Kreft

Španiji se je začela druga svetovna vojna, ki je spet zahtevala med udeleženci španske državljanske vojne, našimi rojaki, številne žrtve.

Obe vojni je preživel manjši del udeležencev španske državljanske vojne. Mnogo imen naših ljudi je neznanih, za mnoge svojci ne vedo, kaj se je z njimi zgodilo. Upoštevati je treba, da so naši ljudje odhajali v Španijo iz Jugoslavije ali Italije v največji tajnosti, domov niso mogli in smeli pisati, mnogi so imeli ilegalna imena. Po končani vojni so se spet razšli po vsem svetu. Veliko naših rojakov je odšlo v Španijo iz raznih držav Evrope in Amerike.

Prve mesece vojne je prišlo precej naših rojakov v Španijo neorganizirano. Bojevali so se v španskih enotah, marsikateri je prevzel španski priimek. V tistih časih se je republikanska vojska šele organizirala in zato

Skupina oficirjev španske republikanske vojske. Prvi na desni sedi Dragutin Gustinčič, namestnik zastopnika centralnega komiteja KPJ v Španiji

ni imela urejene evidence kot kasneje.

Na podoben način kot zdaj naš list je začel zbirati podatke tudi zagrebški tednik »Arena«. Po pisanju tega lista je bilo v Španiji nad 2000 Jugoslovancev. »Arena« je organizirala tudi zbiranje raznih dokumentov. Vse to gradivo bo prišlo v zbornik, ki ga pripravljajo Vojaški zgodovinski inštitut v Beogradu.

Da bi bralcem pomagali, smo se odločili, da bomo objavljali tudi nekatere že doslej znane podatke o posameznih španskih borcih, ki pa so pomanjkljivi in jih je treba dopolniti. Zato prosimo vse, ki o teh ljudeh kaj vedo, naj nam to sporočijo!

SLAVKO BENEDIK. Bil je rudar v Franciji, padel je februarja 1937 pri Jarami, ko je republikanska vojska branila Madrid. Kdaj in kje je bil rojen, kje žive njegovi svojci?

ZIGMUND BOSTJANCIC iz Maribora, padel prve dni februarja 1939 pri umiku mednarodnih brigad iz Španije v Francijo. Kje žive svojci, kdaj in kje je bil rojen?

FRANJO BOZIC. O njem je znano samo to, da je bil leta 1937 v bazi mednarodnih brigad v Albaceti in da je pozneje nekje padel. Zanimamo nas, kako je prišel v Španijo, kdaj in kje je bil rojen, poklic, kje žive svojci, če so še živi.

STANKO CIGOJ. V Španijo je šel iz Jugoslavije spomladi 1937, padel pa je septembra 1938 ob Ebru. VIKTOR CERN ali podobno. V Španijo je prišel iz emigracije, bil je v bataljonu »Dimitrova«. Nazadnje so ga videli po umiku mednarodnih brigad v francoskem taborišču Gursu. Od kod je bil doma, kje so svojci in kdo kaj ve o njem?

GUSTAV CERNE. O njem vedo, da je bil doma nekje pri Velenju, padel je verjetno v bojih ob Ebru leta 1938.

FRANC CERNJEVAR ali podobno. Padel je avgusta 1937 pri Belchite na aragonski fronti. Vse drugo je uganka. Kako je prišel v Španijo, kje je bil doma?

BARNAK ali BARŽAK. Kdo je to, odkod je bil doma?

ALOJZ COK iz Senturja pri Ljubljani, odšel v Španijo leta 1937 iz Francije. Bil je borec v mednarodni brigadi, nato je bil interniran v Franciji. Kje je zdaj, se ne ve.

BLAZ COP. O njem vedo samo

to, da je padel aprila 1938 v bojih pri Morelli na aragonski fronti. Odkod je bil doma in vse drugo?

AVGUST CEMELJ iz Slovenskih Konjic. Padel je 1937 pri Madridu.

TONE ali JOZE CUK. Doma je bil nekje na Dolenjskem, prišel je tja iz emigracije. Leta 1940 so ga še videli v Münchnu. Kje je zdaj, se ne ve.

ALBIN DEBEVC. Vedo samo toliko, da je padel na Jarami februarja 1937 med obrambo Madrida.

STEFAN DEBEVC. O njem vedo samo to, da je padel v Španiji.

IVAN DOLENJC. Sel je v Španijo iz Jugoslavije in padel septembra 1938 ob Ebru. Vse ostalo neznano.

EMILE DREOLI iz Izole, po narodnosti Italijan, padel marca ali aprila 1937 v Španiji.

EGON EHRLICH, jugoslovanski državljani, doma s Koroškega. V Španijo prišel skupaj z Gregorčičem maja 1937. Padel je aprila 1938 pri Morelli.

FRANC ERJAVEC iz Tolmina. Padel je kot borec NOV v Jugoslaviji.

GUSTAV ERNEC, rudar v Španiji je prišel iz Belgije. Padel julija 1937 pri Brunette v okolici Madrida.

FERDINAND FELC, sin Martina. Rojen junija 1906 v Idriji, padel v Španiji na Guadalajari leta 1937.

STANE FENDE iz Javornika (?), star 18 let, prišel konec 1937 v Spa-

njo.

IVAN KOLARIČ. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC, padel septembra 1938 na Ebru.

FRANC KOMAR iz Sentruparta pri Mokronogu, rudar v Franciji. V Španijo od leta 1937, padel istega leta na centralnem bojišču.

FRANC KOPRIVSEK, rudar iz Trbovelj, bil v taborišču Gursu. Po nepreverjenih podatkih padel med NOR pri nas.

JANEZ KOROSEC, delavec v Franciji, padel aprila 1938 pri Morelli.

ALOJZ KOVAC, rudar v Franciji, v Španijo prišel že leta 1936, padel februarja 1937 v reki Jarama.

STEFAN KOZJAK, prišel v Španijo iz ZDA, padel julija 1937 pri Brunette.

JOZE KRAVSEK, padel pri Brunette.

KAZIMIR KRUSNIAK, delavec v Franciji, v Španijo prišel že oktobra 1936. Padel pri Teruelu decembra istega leta.

LUDVIG KUKAVICA, rojen 1908 v Podgradju, delavec.

MARTIN KUZMA, rojen 1911 v Trnju pri Lendavi.

FRANC LAZAR, padel avgusta 1937 pri Belchite.

JOSIP (ali Vincenc) LEBAN, doma nekje na Primorskem. Umrl je v italijanskih zaporih.

MARHART (?), rudar v Belgiji, padel novembra 1937 pri Madridu.

IVAN KOLARIC. Vse drugo neznano.

IVAN KOLENC,

Kolesarji - borci NOV in žrtve okupatorja

Leta 1945 je Kolesarska zveza Slovenije na podučiškem klancu blizu Ljubljane postavila padlim kolesarjem-borcem spomenik in ga l. 1946 slovesno odkrila. Na spomeniku je vklesanih 28 imen kolesarjev, ki so na ta ali oni način dali svoje življenje v NOV. Le malo je znano o njihovem življenju in delu, skoraj povsem pa manjkajo njihovi osebni podatki, ki jih nujno potrebujemo pri pisanju kronike za to obdobje.

Zato prosimo vse njihove svojce, prijatelje in znanke, da nam sporočijo, karkoli kdo ve o njihovem poreklu, življenju in delu. Da ne bo kake pomote ali zamenjave, navajamo v naslednjem ob njihovih imenih že znane, toda skope podatke, ki jih vendarle utegnejo koristiti pri ugotavljanju istosti.

HAMBERGER Slavko — padel na Dolenjskem;
SPACAPAN Milko;
SNOJ Vinko;
PLESKO Mirko;
ZUPAN Jože;
FINK Anton;
LUKMAN Friderik;
HRIBERNIK Friderik — ustreljen v Šiški;
JESEOVEC Vinko;
SMREKAR Bernard — padel kot talec pred Natlačenovo vilo;
PETERNEL Janez — l. 1941 stopil v partizane, v zimi 1941/42 je prišel v Ljubljano, bil izdan in aretiran, prepeljan v internacijo, odkoder so ga peljali v Ljubljano na zasilanje, a je med potjo pobegnil, znova stopil v partizane in novembra 1943 kot kurir padel blizu Zalne pri Grosupljem;
KOSI Slavko — po številnih junaštvih je umrl na poti v svobodno Ljubljano;
GREGORIČ Janko — padel na Štajerskem;
GRABNAR Franc — padel v Bohinju;
KORENIN Franc;
GRACNER Jože;
KESIČ Karel — padel kot talec v Celju;
AVBELJ Tine — padel kot talec pred Natlačenovo vilo;
ANZIČ Franc;
PELC Pavel — padel pri Ihanu;
BARTEL Ivan — padel v Kranju;
ANZIČ Janez;
KRAŠOVEC Franc — Jeseničan;
DEŽMAN Lojze;
ERLICH Egon — padej v Spaniji;
MEZE Vinko;
JERNEJEČ Oton;
KOSI Milan.

Koristil nam bo vsak podatek in vsaka podrobnost, ki jo kdo ve, zato še enkrat prosimo, da nam jih sporočite in to na naslov:

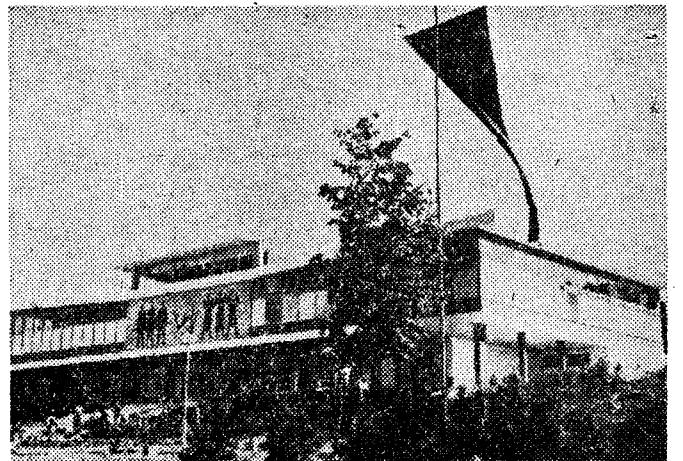
Občinski odbor ZZB NOV
Ljubljana-Šiška
Celovška 121/IV.

»MUZEJ 25. MAJA« V BEOGRADU

»Muzeja 25. maja« ni težko najti niti tistemu, ki prvokrat obišče Beograd. Velikastna zgradba leži na Bulvarju oktobrske revolucije in vsakomur, ki se sprehaja proti Dedinju, bo pogled na muzej in pred nedavnim zgrajene stolpnice v ozadju ostal v res prijetnem spominu.

Borba, mir, delo — simbol revolucije in povojnega ustvarjanja; obenem tudi simbol »Muzeja 25. maja« v Beogradu. Pod svojo streho hrani muzej predmete, ki so skozi enaindvajset in več let prinašali tovarišu Titu toplino želja ob njegovem rojstnem dnevu. Darila prihajajo iz vse domovine, z vsega sveta. Z njimi prihaja del tistih, ki jih prinašajo in pošiljajo; del človeka, ki je zgradil železarno, atomski reaktor, postavil jekleni trak na železniške pragove, tudi tistega, ki je zgradil progo Brčko—Banovići in poslal tovarišu Titu album slik — veselja na krilih mladosti in dela. Tu so makete zgradb, strojev, letal, železniških vagonov, vsega, kar nas spremlja od rojstva industrije do njene zrelosti. Tu so platna in vezanine s posvetili velikega spoštovanja do tovariša Tita. Narodne noše z vseh koncev naše republike, pestre in žive, pripovedujejo o enotnosti naših narodov.

V predddverju muzeja se preko stene razprostira zemljevid sveta. Kraji na štirih celinah so označeni z datumi; tam

povsod je bil tovariš Tito na obisku. Povsod so potrdili njegovo poslanstvo miru in sodelovanja ter mu podarjali najrazličnejše predmete. Veliko pozornost vzbuja sablja »šaška«, delo starih tuluskih mojstrov in dar Vrhovnega sovjeta ZSSR iz leta 1944. Na sablji sta z zlatom vgravirana peterokraka zvezda in napis »Smrt fašizmu — svoboda narodu«. Tu so še eksotični instrumenti iz Burme, ščiti z zlatimi okraski iz Etiopije, meči iz Sudana, darila iz Gane, Malija, slonokoščeni predmeti iz Indije, Združene arabske republike, bakreni krožnik s čilskim grbom, srebrni sombrero iz Gvadalajare. Vse številne predmete hrani »Muzej 25. maja« v Beogradu kot del naše novejšje zgodovine, ob misli na tovariša Tita — voditelja naše osvobodilne vojne, velikega pobudnika za mir in prijateljsko sodelovanje med narodi.

KDO JE BIL NEZNANI KURIR?

Letos spomladi je kmet Janez Aleš iz Mač spravljal les na Mačevskem sedlu pod Kališami na Storžiču. Nenadoma so se iz zemlje pokazali ostanki preprele tkanine, očitno nahrbtnika. Spodaj pa je bilo med kamenjem nekaj kep stisnjene papirja.

Tone Tičar iz Predddvora je o najdbi obvestil Gorenjski muzej v Kranju. Sodelavci muzeja so ugotovili, da gre za partizansko časopisje, letake in brošure, kakršne že imajo v arhivih. V nahrbtniku so bili tudi sezname, ki jih je pisal neznani kurir, ko

je sprejemal to »literaturo«. Iz teh seznamov se vidi, da je neznani kurir svoj nahrbtnik »zakamufiral« konec oktobra 1944. Prav takrat je divjala na tem območju nemška »hajka«. Zadnji vpis v seznamu je bil 23. oktobra 1944.

Kdo je bil neznani kurir, ki je pustil nahrbtnik na pobočju Storžiča, pokrit s kupom kamenja? Kakšna je bila njegova nadaljnja usoda, da ni prišel po nahrbtnik? Kateri enoti je pripadal?

Vse to bodo morda lahko pojasnili bralci našega lista.

NEKDANJIM BORCEM OPERATIVNIH ENOT

Da bi odbori posameznih brigad in odredov, ki delujejo ob komisiji za razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, imeli pregled nad živimi in padlimi borci svojih enot, bodo občinski odbori ZZB NOV nekdanjim borcem operativnih enot dostavili posebne vprašalne pole, ki jih bodo borci čim natančneje izpolnili, nato pa vrnil običinskemu odboru ZZB NOV. Podobne pole bodo prejeli tudi svojci padlih in umrlih borcev.

Na podlagi podatkov, ki jih bodo odbori brigad in odredov tako zbrali, bodo nekdanji borci teh enot in svojci padlih borcev prejeli v spomin knjigo o zgodovini ustrezne enote.

Pri vpisovanju podatkov v vprašalno polo je treba navesti natančne podatke, približno tako, kot vidite v naslednjem primeru:

Vprašalna pola

LA BIVSE BORCE PARTIZANSKIH ENOT NOV IN POS

Ime in priimek Furlan Janez Ilegalno ime Znago
Rojen 19. junija 1922 Kraj rojstva Ljubljana
Socialno poreklo (poklic staršev) delavec
Zaposlitev pred vstopom v NOV — poklic študent
Akt in org. delo pred vstopom v NOV od septembra 1941 do marca 1942
Čas prebiti: a) v internaciji od 19.3.42 do 8.9.1942 v taborišču Gonarsu
b) v zaporu od — do — v kraju
Dan vstopa v NOV 11. sept. 1943 v enoto Severnoprimskega odreda

Enota	Četa	Eni.	Od	Do	Funkcija
SPO	2	1	11.9.43	23.9.43	borec
Goriška brigada	1	3	23.9.43	3.11.43	borec
Gradnikova brigada	1	4	3.11.43	1.2.44	voznik
Gradnikova brigada	1	4	1.2.44	25.4.44	komandir čete
Gradnikova brigada	3	2	25.4.44	15.8.44	komandir čete
SVFB "Franja"			15.8.44	20.11.44	
Komanda mesta Cerkno			20.11.44	10.5.45	komandant

Nosilec SPOMENICE 1941 da — druga odlikovanja OH, CPZ-3, OBEJ-3, CZN-2
Čin, ki ga je dobil v NOV poročnik
Čin, ki ga ima danes rez. major
Ranjen: kdaj 15.8.44 kje v Trnovskem gozdu invalidnost v % 40
Član KP od 1. marca 1942 Član SKOP od —
Naslov stanovanja Ljubljana, Ribniška ul. 19
Ali poseduje dokumentarno gradivo ali druge zgodovinske vire in katere: dnevnik od 11. sept. 1943.
dalje
Datum: 20. maja 1966 Izpolnil: Furlan Janez
Naslov: Ljubljana, Ribniška 19

Drobci iz bojov v Beli krajini

Aprila 1943 je dobil vod terenske čete Vzhodno-dolenjskega odreda nalogo, da gre obstr. ljevat belogardiste v Semiču. Dobro sem poznal tiste kraje, zato so me dodelili vodu kot vodnika. Moral bi tudi poiskati primeren kraj, od koder bi lahko streljali v Semič.

Od Brezove rebri smo se bližali Smuku, od koder bi jih napadli. Blizu cerkve na Smuku sem opazil sumljivo gibanje, zato sem poslal tri partizane naprej, da bi pogledali, kaj se tam dogaja.

Nekaj sto metrov pred cerkvijo so ti trije partizani opazili žensko, ki se ni hotela ustaviti, ko so ji ukazali. Zato je tovariš Tonček streljal in jo tudi zadel. Izkazalo se je, da je ženska belogardistična kurirka in da nosi rano belim na položaju okoli cerkve.

Seveda nismo mogli dalje in smo se zato vrnili. Nad vasjo Maline smo se srečali z Italijani, ki so prek Škrbca prišli iz Novega mesta. Nismo tvegali spopada z njimi, ker smo bili sredi pobočja in še na popolno-golem in odkritem zemljišču. Opazili so nas in začeli streljati na nas. Padel nam je en borec, jaz pa sem bil laže ranjen v glavo. Del našega voda se je umaknil proti Brezovi rebri, del pa proti Skemljevcu, kjer so bili naši že na položajih.

Takrat smo izgubili tudi mulo s težko »bredco«. Zajeli so jo Italijani, toda v Malinah se jim je strgala in ušla v Sela. Tam so jo prijele naše skojevke Tončka, Ivanka in Emica ter jo

odgnale na naše položaje pri Skemljevcu.

Medtem nas je komandant precej pestil, kje imamo mulo in »bredco«. Da bi bila reč še hušja, nam je bila to »bredco« posodila Gubčeva brigada.

Ko so nam mladinke spet prignale mulo, smo se vsi smejali od sreče in zadovoljstva, saj je poleg »brede« nosila še dva zaboja streliva. Tega so ji natovorili Italijani in ta dva zaboja sta bila naš čisti dobiček.

Kot sem že omenil, sem bil laže ranjen v glavo. Zato me je komandant skupaj z dvema laže ranjenima poslal v bolnišnico v Žužemberk. Potem ko so nas tam obvezali, smo se vrnili v enoto. Medtem so tudi že Itali-

jani in beli odšli nazaj v postojanke.

Komandant je za njimi poslal tri partizane v patroljo, da bi pogledali, kako je okoli Kruppe in Stranske vasi. V patrolji sta bila dva brata, tretji pa je bil sedemnajstletni Ciril Stipanč. Brata sta razorožila Cirila in ga hotela predati belogardistom ter se tudi sama vdati. Eden izmed bratov je Cirila, ki se jima je upiral, hotel ubiti, pa mu je drugi spodbil puško in ga nagovarjal, naj mu prizane-se. Tedaj je Stipanč začel bežati, eden izmed bratov, Lovro po imenu, pa ga je ustrelil. To se je zgodilo v Maverli vasi. Brata sta potem z vso družino odšla v Semič. Padlega Stipani-

ča so pokopali v Semiču 21. aprila 1943.

Zanimiva je nadaljnja usoda obeh bratov. Po italijanski kapitulaciji sta bežala z vojaki proti Italiji, na Primorskem pa sta se spet pridružila partizanom. Enega so kmalu nato zajeli Nemci in ga poslali v taborišče v Mauthausen, od koder se je po vojni vrnil in zdaj živi doma. Stipančev morilec Lovro pa je bil v Gradnikovi brigadi. Oče pokojnega Stipanč je vedel, da je morilec nekje med partizani in ga je zato iskal po vseh enotah ter ga tudi našel. Sodilo mu je partizansko sodišče in ga tudi kaznovalo s smrtno kaznijo.

Jože Mihelič

Za sodobni turizem jogi

Pazite na zaščitni znak!

Za vse nasvete in pojasnila smo vam vedno na razpolago.

TOVARNA POHIŠTVA NOVA GORICA

Nasi izdelki so lahki, praktični in udobni, zato so zelo primerni za »premo turističnih sob.

Z njimi boste zadostili tudi okusu najbolj zahtevnih inozemskih turistov.

NA VASO ZEJJO VAM SPOROCIMO NASLOV NAJBLIŽJE TRGOVINE, KJER SI JIH LAHKO OGLEDATE.

Svetlobna oprema za motorna vozila

novi

SATURNUS

Gostinsko podjetje Nova Gorica

MARIBOR, Tržaška c. 89 — tel. 22-859

z obrati:

- »CENTER«, Maribor, Tržaška c. 89
- »KMEČKI DVOR«, Maribor, Tržaška c. 77
- »DOBRAVA«, Maribor, Ptujška c. 186
- »OB POTOKU«, Hoče 12
- »VINOTOK«, Fram 90
- »NA POLJU«, Starše 83
- »PRI DRAVI«, Zg. Duplek 5
- »PRI LIPI«, Miklavž 115
- »PRI KOLODVORU«, Rače 206
- »PEKRSKI GROZD«, Pekre 31
- »VESELI KMET«, Zg. Poljčane 26
- »DOBROVCE«, Dobrovec 8
- »LOVEC«, Maribor, Moskovska ul. 4
- »ZELENI VRT«, Dvorjane 23
- »Restavracija MARIBORSKI DVOR« Maribor, Ljubljanska 4

nudi cenjenim gostom topla in mrzla jedila — izbrane pijače — solidna postrežba.

VAŠI PRIHRANKI BODO PRI NAS ZA VAS VARNO IN KORISTNO NALOŽENI!

OBRETNOSTNA MERA ZA NAVADNE VLOGE 5 %, ZA VEZANE PREKO 12 MESECEV OD 7 DO 7,5 %.

Vlagajte in varčujte pri KREDITNI BANKI CELJE — osrednji enoti in njenih ekspoziaturah:

ŽALEC, MOZIRJE, LAŠKO, ŠENTJUR, ŠMARJE PRI JELSAH, ROGAŠKA SLATINA, SLOVENSKE KONJICE, SEVNICA IN BREŽICE

TER PRI PODRUŽNICAH:

CELJSKI MESTNI HRANILNICA
SLOVENSKI BISTRICI
VELENJE Z EKSPOZITURO V ŠOŠTANJU
SLOVENJ GRADEC Z EKSPOZITURO V RADLJAH OB DRAVI
DRAVOGRADU IN PREVALJAH

KREDITNA BANKA CELJE

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

Dokaz za upravičenost mojih misli smo dobili pozneje. Zvečeli smo namreč, da so šli Nemci v svoji preiskavi tako daleč, a so se celo pozanimali za datum odtrganih gledaliških vstopic, ki smo ju bili vtaknili v žep kapetana Martina.

Da bi kar se da določili osebnost našega sla, smo nenehno govorili o njem, pri čemer smo venomer dodajali nove podrobnosti. Konec koncev smo imeli občutek, da se pogovarjamo o prijatelju iz otroških let. Vendar pa moram priznati, da smo morali izoblikovati njegovo osebnost po naših potrebah, čeprav je bil postal za nas resnično bitje...

Kot sem bil že prej napisal, je bil kapetan Martin dokaj leščec oficir, ki je užival zaupanje svojih predstojnikov. Njegov edini slabost sta bili zelo splošni: izgubil je bil osebnostno zaznavo in pozabil podaljšati veljavnost svoje prepustnice.

Potem smo v njegove žepke vtaknili najrazličnejše predmete, do katerih je bilo mogoče rekonstruirati njegovo osebnost. Drugače Nemci ne bi mogli ugotoviti, kakšne so bile bistvene poteze v značaju pokojnega kapetana Martina.

Po našem mnenju je cenil zabavo. Zato naj bi dobil vabilo a prirediteljev v nočnem lokalu.

Moral je biti nekoliko zapravljen, zakaj samo tako si je bilo mogoče pojasniti pismo, v katerem mu je banka sporočila, da ima več kritja.

Ko je bil zadnjič v Londonu, je moral obiskati vojaški klub, kjer je v njegovem žepu je bil tudi račun.

S temi dodatki smo Martina rešili abstraktnosti. Toda resničnega prejšnjega življenja mu je še nismo dali.

To bi se nam posrečilo le tako, če bi vtaknili v njegove žepke nekaj zares osebnih pisem. Zakaj zavedali smo se, da ljudje navadno nosijo v žepih dokaj nepomembne papirje. Največkrat kakšna pisma ali nepomembne račune iz trgovin itd.

Sklenili smo, da bi bil zanimiv samo človek, ki bi se ravno dobro zaročil in ki dela načrte za prihodnost: za poroko, zakonsko življenje, dom... Zato bi bilo dobro, če bi bilo v žepih kapetana Martina kakšno ljubezensko pismo.

Odločili smo se torej za »bližnjo zakonsko zvezo« med Bilom Martinom in dekletom, ki ga je bil srečal nekaj pred odhodom v tujino.

Kapetan Martin je torej v začetku aprila spoznal ljubko dekletko z imenom »Pam« ter se takoj nato zaročil (Ah, saj veste, kako je z ljubeznijo v vojnih dneh...). Dala mu je svojo fotografijo, on ji je kupil zaročni prstan in nato dobil od nje dve navdušeni pismi: prvo je bilo napisano med weekendom, drugo pa v pisarni, ko njenega šefa ni bilo. V drugem pismu je bilo precej čustvenih izlivov, zakaj iz njega se je dalo sklepati, da se Martin odpravlja nekam v tujino.

Naš kapetan naj bi imel pri sebi račun za zaročni prstan, ki pa seveda ni bil poravnani, saj je že banki dolgoval denar.

Razen tega naj bi imel tudi starega očeta, ki je nasprotoval takšnim vojaškim in vojnim porokam in ki je zahteval od sina, naj sestavi oporoko, če že vztraja pri tako nesmiselni in nepredvideni odločitvi.

Vedeli smo, da takšne osebnosti ne moremo ustvariti samo z nekaj pismi, marveč da morajo biti ta pisma na videz verodostojna in da jih mora nekdo zares napisati.

Seveda bi jih lahko sami napisali: večina izmed nas je še predobro vedela, kaj pomeni opomin iz banke, nekateri med nami so že napisali oporoko, kdo se ni nikdar dobil ljubezenskega pisma? Toda zdelo se mi je boljše, če bi poklicali na pomoč strokovnjake, da bi se izognili morebitni napaki.

Nekatere točke nam niso povzročale nobenih težav. Eden izmed nas je imel neizpolnjeno vabilo za »Kabaretni klub«. Nočni lokal je bil ko nalašč.

Prav tako ni bilo težko priti do bančnega opomina. S pomočjo enega naših kolegov smo dobili pismo Lloyds Banke z datumom 14. aprila, ki je opozarjalo kapetana Martina, naj povrne dolg v višini 79 funtov. Vprašali so me, ali je v navadi, da takšno pismo, kjer gre za razmeroma majhno vsoto, podpisuje pomočnik generalnega direktorja v sedežu banke. O tem sem bil že razmišljal in menil sem, da bi bilo boljše, ko bi pismo podpisal direktor kakšne bančne podružnice. Ko sem se še prej zanimal o tej zadevi, sem zvedel, da navadno res podpisujejo takšna pisma direktorji podružnic, da pa se vendarle zgodi, da v posebnih primerih pismo pride tudi v sedež banke.

Oficir, ki nam je priskrbel opozorilno pismo, je imel zvezo s sedežem banke, ki smo jo seveda izkoristili. Mislim sem si, da Nemci ne bodo imeli takšnih izkušenj z bančnimi opozorili in da pri polizvedovanju ne bodo šli predaleč. Konec koncev pa je bil Martinov oče dokaj premožen mož in zato ni bilo čudno, če je bil sin dolžan v banki.

Pismo je narekoval Whitley Jones, pomočnik generalnega direktorja pri Lloyds Banki. Natipkano je bilo v njegovi pisarni in sam ga je tudi podpisal. Tako je bilo sestavljeno:

(NADALJEVANJE)

Vsakokrat 21. maja, ob obletnici usmrtitve Toneta Tomšiča, se spomnim najinih otroških let, ki sva jih preživela skupaj.

Tonetovi starši so bili namreč doma iz naše vasi Bač pri Ilirski Bistrici na hišni številki 87. Tone je bil rojen v Trstu, kjer je bil tedaj njegov oče železniški delavec. Še mallega Tončka sta starša pripeljala k starim staršem v Bač. Bil sem njihov sosed in tudi istega leta rojen kot Tone, zato sva se hitro spoznala in se spoprijateljila. Skupaj sva hodila tudi v prve razrede osnovne šole v Knežaku. Kadar sem šel mimo njihove hiše, sem ga vedno poklical,

sva sklenila preiskati eno izmed najbolj nevarnih jam, v kateri nisva bila še nikoli. Srobot sva privezala za debelo lesko in se drug za drugim spustila navzdol. Na neki polici sva se ustavila, ker je spodaj strašansko smrdelo. Nekdo je vrgel v jamo poginulo žival, ki je padla na tisto polico in tam razpadala. Oba hkrati sva prišla za vrv in hotela ven. Toda pod dvojno težo se je srobot utrgal in ostala sva v jami. Poskušala sva splezati po strmih in skoraj navpičnih stenah, pa ni šlo. Po daljšem in brezuspešnem napornem plezanju sva z grozo zapazila, kako se zunaj že temni. To naju je tako prestrašilo in

nje — krav ni bilo nikjer. Kaj nama je storiti? Iskala sva jih in jih klicala. Temna noč je legla na gmajno, vsak grm in drug predmet se nama je zdel podoben kravam. Končno sva vsa utrujena in onemogla opustila iskanje in odšla proti domu. Upala sva, da bodo krave že doma. Toda ni jih bilo. Po poti sva srečala Tonetovega starega očeta in mojega očeta, ki sta naju šla iskat. Očeta sta naju z besedami: »Nesrečna otroka, kje pa imata krave?«

Vsa prestrašena sva jima po pravici povedala, kaj se nama je zgodilo. Naslednji dan so moja dva brata, moj oče in Tonetov oče našli po celodnevni iskanju daleč v gozdu vse štiri krave. Bilo je vroče in so si zato živali iskale sence, bile so tudi brez pastirjev. Vedno

Spomini na Toneta Tomšiča

da sva šla skupaj v šolo. Bil je močnejši in za glavo večji od nas drugih, zato smo ga že takrat nekako vsi spoštovali. Sicer pa je že takrat postal nekak naš voditelj.

Imel je močno in neupogljivo voljo. Kar si je zastavil za cilj, to je tudi dosegel in si pomagal pri tem s prijatelji. Zelo rad je imel naravo. Ko smo šli v šolo in nazaj gredli, smo stikali za ptičjimi gnezdi. Živo mi je ostalo v spominu, kako smo nekoč na neki njivi našli prepelčije gnezdo. Vedno, ko smo šli v šolo ali iz nje, smo jih hodili gledat, zato smo uničili skoraj četrtnjive, posejane z žitom. Nekega dne pa nas je presenetil lastnik njive, ki nas je čakal skrit za grmom. Pravkar smo božali in tipali mladičce, ko je stopil k nam. Oštel nas je in nas javil šolskemu upravitelju, zelo strogemu možu. Ta je poslal na njivo cenilno komisijo, ki je ocenila škodo. Vsak je moral plačati po dve kroni, pa še tepeni smo bili povrh. Mene so še doma, najbrž za tudi druge. Nismo snovali maščevalnih načrtov, ker smo se vsi čutili krive. Toda če bi Tone predlagal, da bi se maščevali, bi se prav gotovo.

V Knežaku so imeli samo štiri razrede, zato smo skoraj vedno imeli pouk. dopoldne. Popoldne pa nismo bili prosti, ampak smo morali pasti živino. Tonetovi starši oče je imel dve kravi, moj oče tudi dve, zato sva navadno skupaj pasla. Po naši gmajni je precej spodmolov in kraških jam. Iz srobot sva si napravila vrv in plezala po jamah. Nekega vročega poletnega popoldneva

naju spodbodlo, da se je Tonetu nazadnje le posrečilo priti ven. Hitro je potegnil ven še mene. Stekla sva iskat najine krave. Spet preseneče-

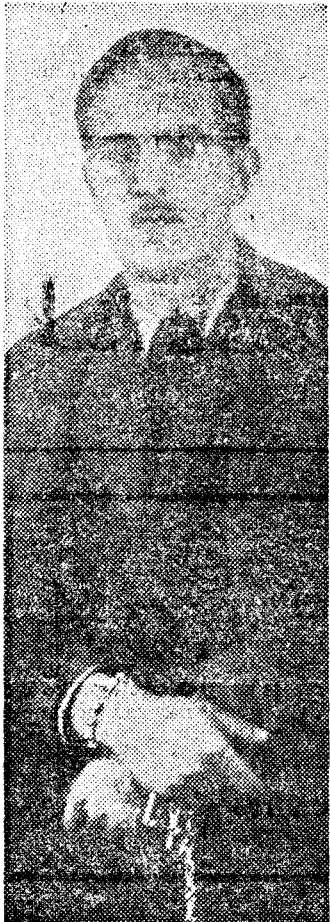
bolj so se oddaljevale od doma, navsezadnje pa niso znale nazaj.

Takih in podobnih zgodbic je bilo še veliko, toda ti dve sta mi najbolj ostali v spominu.

Po končani prvi svetovni vojni so naši kraji prišli pod italijansko državo. Tonetovi starši kot zavezni Slovenci niso mogli tega prenesti. Zato so svoje imetje v naši vasi prodali in se preselili v Ljubljano. Spominjam se še, kako težko sem se poslovil od Toneta. Imel sem polne oči solz, pa sem jih moral pred njim skrivati, ker sem dobro vedel, kako prezira mehkužneže in slabiče. Čez nekaj dni po odhodu sem mu pisal, dopisovala sva si, počasi pa je najino prijateljstvo utonilo v pozabo. Kljub temu sem vedno spremljal vesti o njegovem delu. Spominjam se, kako sem zvedel, da je zaprt in da so zaporniki napovedali gladovno stavko. V tej potezi sem slutil njegovo delo. Takrat je bil še študent. Tudi to sem kasneje zvedel, da so ga izvolili za organizacijskega sekretarja CK KP Slovenije. Tudi sam sem se želel bojevati za ideje, ki sem jih še kot otrok spoznal za pravilne.

Njegova smrt maja 1942 nas je vse vaščane pretresla, vendar nas ni strla. Podžgala nam je maščevalnega duha in še z večjo vneto smo se vrgli v delo za dokončno osvoboditev našega ljudstva.

AVGUŠTIN ŠAJN

Športniki!

- NEPREČENLJIVE VZORCE
ZA ZIMSKO IN LETNO
SEZONO BOSTE DOBILI V

TOVARNI PLETENIN
SEŽANA

KO SMO LANI OB PROSLAVI PREKMORSKIH BRIGAD IN DRUGIH PREKMORSKIH ENOT BIVŠI BORCI 3. BRIGADE SKLENILI POSTAVITI SPOMENIK PADLI NADI ŽAGARJEVI, SEKRETARKI SKOJ NAŠE BRIGADE, SMO PREDVSEM ŽELELI REŠITI PRED POZABO TISTE NAŠE PADLE TOVARIŠE IN TOVARIŠICE, KI SO VEDNO LAHKO ZA ZGLED NAŠI MLADINI.

Kdo je bila Nada Žagar? V družini učitelja Žagarja na Dobravi pri Kropi sta se 13. septembra 1924 rodili dvojčici Nada in Danica. Že prej so bili v družini trije otroci: Stanko, Savica in Iztok. Dvojčici sta bili nežni punčki. Nada je

KP za jeseniško okrožje, na ustanovni skupščini KP Slovenije leta 1937 pa član CK Slovenije. Mati Pepca je bila izredno dobra in plemenita ženska. Kot taka ni vzgajala samo svojih otrok, ampak tudi druge. Zato so ji na vasi pravili kar »šolska mama«.

Osemčlanska Žagarjeva družina se je ves čas borila z denarnimi težavami, saj je bila

ličnega delovanja vedno bolj napoti oblastem. Že poprej so imeli večkrat hišne preiskave in oče se je moral zagovarjati pred sodiščem. Leta 1940 so ga vrgli iz službe in poklicali na orožne vaje. Vse prošnje vaščanov niso pomagale. Družina je morala zapustiti stanovanje v Soli. Sin Stanko se je naselil pri sorodnikih v Ljubljani, stara mati je odšla k sinu na Bled, ostali pa so 7. decembra 1940 odšli k tetam v Ljubljano pri Celju.

Za Žagarjeve je bila ta selitev težak udarec. Od dobrih prijateljev se je Nada poslovila z žalostjo, pa tudi od sošolcev iz krajske gimnazije, kjer je tisto leto obiskovala četrty razred. Čeprav so ji režimski profesorji naredili marsikatero krivico, so jo s sošolci vezale mnoge prijateljske vezi.

Solo je nadaljevala v Celju. Čeprav so bili Žagarjevi v Ljubljani le slabih nekaj mesecev, mora vsakdo, ki bo pisal zgodovino Celja in okolice, omeniti njihovo delo. Težko je verjeti, kako uspešno je bilo njihovo delo kljub tako kratkemu času. Predvsem pa so seznanjali ljudi z nevarnostjo, ki jim je grozila od nemškega ter italijanskega fašizma.

Vsak dan bolj resna je postajala Nada, vsak dan bolj zaskrbljena. Zavedala se je, da je vojna neizbežna. To so čutili tudi njeni stari prijatelji na Dobravi iz njenih pisem. Morda je že takrat slutila, kaj jo čaka v vojni? Tako jo zasedbi Stajerske so Nemci začeli z nasiljem. Prvi so bili seveda na vrsti komunisti. Žagarjeva družina je imela srečo in je utegnila pravočasno oditi v Ljubljano. To se je zgodilo 3. maja 1941. Tudi v Ljubljani so bili okupatorji, toda ti zaenkrat še

niso pokazali tako neizprosne krutosti kot Nemci.

Vsa družina se je takoj vključila v NOB. Oče je bil ustanovitelj glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet postal njegov član. Kot tak se je že julija vrnil na Gorenjsko. Tja je v začetku septembra 1941 odšel kot mladinski aktivist tudi sin Stanko. Oba sta spomnila 1942 tam tudi padla. Sestra Savica je delala v tiskarni za ponarejene dokumente, brat Iztok pa med srednješolsko mladino. Tudi on je že oktobra 1941 odšel k partizanom v Krški bataljon. Mama je imela na skrbi javko v stanovanju na Starem trgu. Sprejemala je kurirje, jim oddajala pošto, tiskovine, orožje in opremo.

Dvojčici Nada in Danica sta delali v mladinski srednješolski organizaciji, kasneje pa v mladinski borbeni skupini. Tiskali sta listice za potresanje po ulicah, bili sta kurirki in obveščevalki. Kmalu sta postali tudi spremljevalki tovarišev, ki so izvajali akcije. Prinašali sta orožje iz skladišč in skrivališča. Njuna skupina je delovala na Prulah, v Trnovem in na Bežigradu. Nekaj časa je to skupino vodil Zvonko Trček-Gato. Orožje so imeli spravljeno pri Žagarjevih v Trnovem. Tovaršici, ki so delali z njima, se zdaj ne spominjajo več, s katerimi vse sta sodelovali pri posameznih akcijah. Vsak, ki govori o tem času, ve, povedati samo to, da sta bili v njihovi skupini tudi Žagarjevi dvojčici, požrtvovalni, pogumni in zanesljivi.

Dne 16. aprila 1942 so gestapovci in ovroci napravili zasedo na Gosposki ulici 10, kjer je kot Jožefa Zabkar stanovala Žagarjeva mati s hčerama. Izdal jih je Pavel Kern, partizanski kurir z Gorenjskega. Ko so ga ujeli gestapovci in ga začeli mučiti, ni izdržal, začel je izdajati in je postal gestapovski agent. Med drugimi je izdal tudi Nadinega brata Stanka Žagarja ter skupino partizanov v jami pri Okroglem.

Pri preiskavi stanovanja so italijanski in nemški policisti razbili zid in našli v skrivalni (NADALJEVANJE NA 10. STRANI)

Okroglo in oglate

Ne boji se smrti, vendar pa... Ameriški črnc Silvester Magi, ki se je rodil v južnoameriški zvezni državi Missisipi, je bil v svoji mladosti še suženj, zdaj pa živi precej brezskrbno kot rentnik, saj prejema od neke zavarovalnice precejšnjo zavarovalnino (premijske), ker je prekratil mejo, dočeno za popolno odškodnino zavarovanja za dolgo življenje. Magi je nedavno praznoval 125-letnico rojstva; nikdar ni bil resno bolan, je še prav gibčen, dobro vidi, bere brez naočnikov in dobro sliši. Dan in leto njegovega rojstva je uradno ugotovila neka posebna komisija. Ko se je Magi pogovarjal z novinarji, je menil: »Smrti se sicer ne bojim, vendar pa bi rad še malo poživel...«

Lichtenstein je še vedno v vojsnem stanju. 1866. leta je kneževina Lichtenstein — s svojimi 66 vojakov — kot zaveznica Avstrije napovedala Prusiji vojno. Ko so podpisovali mirovno pogodbo, je nehvaležna velika zarzica porabila, da bi bila morala podpisati mirovno pogodbo tudi ta majhna kneževina. Tako je zatorej Lichtenstein še danes v vojnem stanju z državo, ki je že zdavnaj zgnila z geopolitičnega zemljevida.

Sovražnik. Skladatelj Modas Musorgski je umiral. Pop mu je stal ob strani in mu govoril o tem in onem, Musorgski pa ga ni poslušal. »Če si imel takšnega sovražnika, če si se z njim prepiral, poboj se z njim ter umri kot dober kristjan!« ga je rotil duhovnik. Nato je Musorgski slabotno, komaj slšno zaprosil nekega prijatelja, ki je stal ob postelji, naj mu prinese kozarec vode, hkrati pa se obrni k vsem, ki so bili zbrani v sobi, in jim dejal: »No, zaprosil sem za kozarec vode, da se bom pobotal s svojim sovražnikom...«

Schopenhauerjeva želja. »Zakaj želite, naj vas pokopljejo popolnoma skromno?« je vprašal Schopenhauerja neki njegov znanec. »Da se izognem usodi vseh mislincev,« mu je resno odgovoril filozof. »Za kakšno usodo gre?« ga je radovedno vprašal znanec. »Gre za to, da me zavojijo ideje ne bi dvakrat kamnjali, pri čem življenju, drugič po smrti s kakšno velikanskim nagrobnim kamnom.«

Mnogo ljudi pripoveduje hrbe, da jim ne bi bilo treba kaj nositi, je napisal neki češki satirik.

Slabo spijo... Brat kubanskega premiera Fidela Castra pravi v nekem članku, ki ima naslov: »Potrebujemo revolucijo, namo mladino«, tudi tole: »Na ni strani so tisti, ki gladijejo, na drugi strani pa tisti, ki imajo za preobličje mizi vsega v izobilju, ki pa slabo spijo, ker se bojijo stih, ki gladijejo...«

V nesreči spoznaš prijatelja, v blaginji sovražnika,« pravi poljski satirik J. Lec.

V globinah Jadranskega morja živi riba oslič, ki jo zaradi njene hranljivosti imenujejo tudi jadranska polenovka. Samica je dolga do 90 cm in spusti v čas mresčenja do 3.000.000 jajčec. Samci je manjši in je približno pol metra dolg. Osličevo meso je okusno in lahko prebavljivo, ker ni premastno. Naši ribiči ulovijo okrog 200 ton osliča na leto; lovijo jih z globinskimi mrežami. V svežem osličevem mesu je 80 % vode, 18 % beljakovin, 1 % maščobe in 1 % pepela. Sto gramov svežega mesa vsebuje 76 kalorij, sto gramov posušenega osličevega mesa pa 384 kalorij. Meso te ribe priporočajo bolnikom, ki težko prebavljajo jedi.

Narodni dohodek v Jugoslaviji se je povečal v času od 1952. do 1964. leta s 76.300 na 193.000 din po prebivalcu na leto — računano po stalnih cenah iz 1960. leta. To je pri pomembno, da se je dvignila poleg investicij splošna in osebna poraba. Tako so se povečale investicije po prebivalcu s 25.600 na 70.000 din ali za 2,8-krat, izdatki za druge potrebe pa so se povečali sorazmerno manj — s 50.700 na 123.000 din ali za 2,4-krat.

Nadi Žagarjevi v spomin

imela svetle, Dana pa temne lase. Že v osnovni šoli so sošolci in učiteljica Milena zaradi nežnosti in mehkih las pšenične barve Nado imenovali Breza. V šoli je Nada kazala veselje do risanja in glasbe, do vsega lepega in dobrega. Starši so ta njena nagnjenja pospeševali. Razen tega se je pod vplivom vzgoje v Nadi zelo razvil občutek za pravičnost in poštenost.

Nadin oče Stane Žagar je že leta 1920 postal član KP. Kot komunist je deloval vse do svoje smrti. Po letu 1931 je njegovo delo vedno bolj presegalo okvire vasi, kjer je služboval. Tako je že leta 1934 postal sekretar komiteja

očetova učiteljska plača razmeroma majhna. Otroci so hodili na krajsko gimnazijo. Razen tega so k Žagarjevem stalno prihajali različni obiskovalci, očetovi sodelavci in somišljeniki. Žagarjeva mama pa ni nikoli pustila človeka lačnega od hiše.

V takih razmerah je rasla Nada. Ko so leta 1938 na Dobravi ustanovili aktiv SKOJ, je bila vanj sprejeta tudi Nada. Od takrat je organizirano delala. Sodelovala je pri tiskanju letakov, pri pisanju gesel na zidovih in cestah, razmetavanju letakov, prenašala je razna obvestila in tiskovine. Večkrat pa je morala tako kot drugi Žagarjevi otroci stražariti okoli šole, da se ne bi približali kdo nepoklicanih, posebno kadar so imeli kak važen sestanek.

Tako je Nada rasla v človeka, polnega idealov. Toda družina je postajala zaradi po-

● V Zahodni Nemčiji znova gorijo na gradnab knje. Pred nedavnim je skupina gorečih mladcev evangeljske cerkve »za odločno krščanstvo« v zahodnonemškem mestu Düsseldorfu javno sežgala zbirke del Grassa, Françoise Saganove, Alberta Camusa in Ericha Kästnerja. Tokrat ni spodbudil mladih »kulturnikov« Göbbels, pač pa sta to storili dve bogu vdanu nuni, ki si, kakor vse kaže, z vseni silami prizadevata, da bi »očistili« življenje hudičevega strupa. V tej »demokraciji« in »svobodni« deželi, se, očito, ne morejo odreči metodam nacističnih »nosilcev kulture«.

● Predzgodovinski človek je — po sodbi znanstvenikov — živel povprečno 18 let. V času rimskega imperija je znašala povprečna življenjska doba 25 let, na začetku tega stoletja 50 let, 1930. leta približno 60, danes pa znaša 65 do 70 let. Sodobni znanstveniki menijo, da bi moral človek, sprito zmožnosti svojega organizma, živeti dlje, kot živi.

● Letos bodo v ZSSR elektrificirali še 2000 km železniških prog, s čimer se bo celotna dolžina prog z električno veko približala dolžini 50.000 km.

● V ZSSR so z izkoriščanjem pogonske sile električne energije na železniških progah v zadnjih 7 letih prihranili 500.000.000 ton premoga. Ta količina ustreza celotni enoletni proizvodnji premoga v vsej ZSSR.

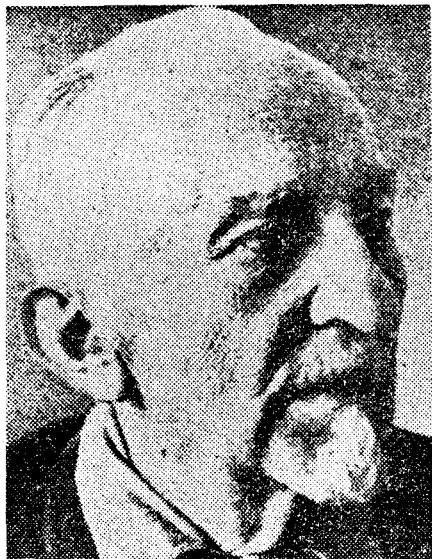
Dobro je, če veste...

● Jugoslovani porabimo mnogo žita, vendarle čedalje več boljše vrste žita. Poraba pšenice in ržene moke je znašala pred vojno 92 kg po prebivalcu letno, 1952 se je dvignila na 133 kg, 1964. leta pa že na 162 kg po prebivalcu letno. Poraba koruzne moke za ljudsko hrano pa se je zmanjšala s 141 kg na 58 oziroma na 29 kg na leto.

● Hazarderji. Lani so v Avstraliji, ko je ta dežela imela 11.600.000 prebivalcev, zapravili pri hazardnih igrarh 737.000.000 funtov sterlingov, t. j. samo 4.000.000 funtov manj, kot so znašali celotni izdatki Avstralije za narodno obrambo, za podporo nerazvitim deželam, za prosveto, zdravstvo in socialno zavarovanje.

● V vasi Meka Gruda pri Hercegovcu se danes stoji cerkev iz XVIII. stoletja, ki so jo mojstri s pomočjo vaščanov zgradili v — eni sami noči. Turki so namreč

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Konec junija bomo praznovali 90-letnico njegovega rojstva. Skupaj z Goranom Kovatičem je decembra 1942 odšel v partizane. V času NOB je napisal Partizanske pesmi in dnevnik S partizani. S svojim umetniškim ustvarjanjem je dal videc pečat hrvaški književnosti. Udeleževal se je tudi na političnem področju. Od leta 1943 je bil predsednik ZAVNOH, po osvoboditvi do svoje smrti pa predsednik prezidija sabora NR Hrvatske. — Kdo?

Akademski slikar (na sliki) se je rodil pred 59 leti v Tuzli. Studiral je v Zagrebu, Parizu, Milanu, na Dunaju in v Münchnu. Sodeloval je v narodnoosvobodilni borbi, ki jo prikazuje v grafikah, s figurativnimi zapisi in kompozicijami v olju. Z ostrim čutom za opazovanje riše tudi pejzaže iz Bosne in Hercegovine, rudarje, rudnike. Bil je prvi glavni urednik »Fronta«. — Kdo?

Kdo je znani jugoslovanski komik ter filmski in gledališki igralec na sliki? — Poznamo ga predvsem iz satiričnih oddaj Lole Djukića. Igral je v Servisni postaji, Muzeju vočenihi lutk in Drugi plati medalje. Tudi v več filmih je nastopil: v Potovanju okrog sveta in v filmih, ki so jih režiserji prenesli s televizijskega ekrana. — Kdo je ta komik?

Kot študenta ga je pred sedmimi leti malokdo poznal. Ko je režiser Branko Bauer iskal fanta, ki bi v filmu Nadševilna odigral vlogo Mihaela, je sedaj znani filmski igralec (na sliki) šel na snemanje z malo upanja. Toda že takrat je trdno stopil na filmsko pot. O tem pripovedujejo tudi njegovi naslednji filmi Kozara, Peščen grad, Dnevi, Deklica in drugi. Ime tega mladega filmskega igralca?

Gostinsko podjetje

»TURIST - HOTEL«, Maribor

VABI V SVOJE OBRATE:

- hotel Turist, Velika kavarna, gostilna Turist, goštilna Priek, Okrepčevalnica na Glavnem trgu,
- bifeji: Grad, Dalmatince, Pošta, Melje in Green-
- wiche — kioski Pohorje

Dobra postrežba — nizke cene!

To so bile človeške zveri

Bilo je v nemški ofenzivi ob koncu marca 1945. Po treh dneh hudih bojev smo se prebijali preko Kozjih sten čez Mrzlo rupo na Vojško.

Ze močno izmučena Gradnikova brigada je z nečloveškimi napori odbijala nemške naskoke na vrh Planinice. Vzdržali smo do večera. Napade smo odbijali celo s kamenjem, kadar nam je poslo strelivo.

Ponoči smo prebili obroč in se umaknili na Šentvitskogorsko planoto. Okrog 4. aprila se je brigada ponovno vrnila preko Idrije proti Trnovskemu gozdu. Z dvema tovarišema sem šel v patrolo. Zašli smo in zgrešili brigado. Neki ljudje so nam povedali, kje bi brigada utegnla biti. Ubrali smo jo v nakazano smer. Izčrpani in premraženi smo prebrdli Idrijo. Blizu Šebrelji smo našli govejo kožo. Ze štiri dni nismo jedli. Kožo smo spekli in pojedli.

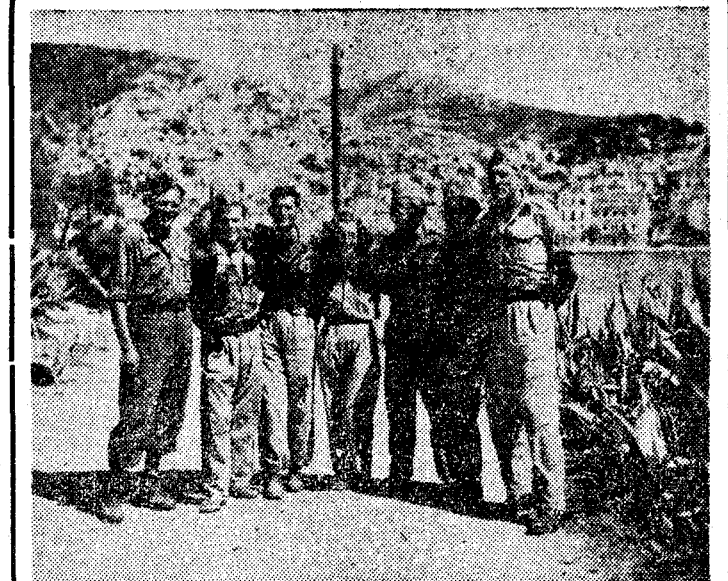
Pritavali smo v neko dolinico med Šebreljami in Oblakovicim vrhom. Nenadoma nam je zastal dih v prsih. Okamnili smo nad pogledom, ki se je nudil našim očem.

Na tleh so ležali štirje mladi borci, stari okrog 22 do 25 let. Vsi so bili razmrčvarjeni. Nji-

hove kože z lasmi so ležale poleg glav. Roke so imeli zvezane z žico. Njihove noge so bile uničene do kolen, meso in kosti so bile popolnoma sežgane. Iz kupov žerjavice pod ostanki nog smo sklepali, da so zločinci ku-

rili ogenj pod svojimi žrtvami, dokler jim ogenj ni nog popolnoma sežgal.

Med nesrečniki sem spoznal nekega Renčana. Njegovega imena pa se več ne spominjam. Dušan Bandelj

Nada Žagarjeva v krogu svojih tovarišev na Visu

Potrošniki! Nosite konfekcijo

Ideal in zadovoljni boste

Oblačila

Nova Gorica

VOJKOVA ULICA 105

TELEFON UPRAVA: 20-72, POGON: 21-61, BRZOJAV: IDEAL NOVA GORICA, ŽIRO RAČUN PRI NB GORICA 608-11-1-21

dovolili postaviti cerkev samo s pogojem, da jo zgradijo v času od sončnega zahoda do sončnega vzhoda.

● Dvojnika imen velikih mest. V občini Dugi Resi na Hrvaškem sta vasi: Beč (Dunaj) in Rim, v vasi Rimu pa živi družina po imenu Papa (papež).

● V ZSSR je, 1959. leta živel 21.708 prebivalcev, ki so doživeli 100- in še večletno starost. Med temi prebivalci je bilo 16.275 ali 74,3 % žensk. Največ teh starih ljudi živi v Nagorno-Karabaski avtonomni oblasti, v Azerbejdžanski SSR.

● Nepismenost na svetu je še zelo velika. Po podatkih UNESCO je še vedno na svetu približno 45 % takšnega prebivalstva, ki ne zna ne pisati ne brati.

● Divja gos Milke Jevremović iz Kamenova pri Petrovcu na Mlavi, ki so jo pred 29 leti — ko maj izvaljeno — ujeli in udomačili, naznanji z gaganjem vsakogar, ki se približa Milkini hiši ter tako vestno opravlja službo čuvarja.

● Slovenski planinski vrhovi, visoki 2500 oziroma nad 2500 m, so: Triglav 2864 m; Skrlatica 2738 m; Mali Triglav 2725 m; Mangart 2678 m; Visoki Rokar 2648 m; Jalovc 2643 m; Veliki Oltar 2621 m; Razor 2601 m; Velika Ponca 2592 m; Kanin 2585 m; Dolinka Spica 2582 m; Mali Kanin 2573 m; Kanjavec 2568 m; Rjavce 2560 m; Grinjavce 2558 m; Rakova Spica 2550 m; Prisojnik 2547 m; Srednji Vršič 2542 m; Kredarica 2541 m; Jezerska Kočna 2540 m; Skuta 2532 m; Dovški Kriz 2531 m; Mala Ponca 2520 m; Metrovci 2517 m; Mali Oltar 2509 m; Stenar 2501 m; Spodnji Rokar 2500 m.

● Poraba živil v Jugoslaviji se je v času od 1952. do 1954. leta dvignila s 25.000 na 47.700 din po prebivalcu, sorazmerni delež narodnega dohodka pa se je — pri živilih — zmanjšal s 32,8 % na 24,6 % tega dohodka. Do večjih izdatkov za živila je prišlo bolj sprito pobožane kakovosti, kot sprito dviga kalorične vrednosti dnevnega obroka živil po prebivalcu. Dnevna poraba živil se je namreč povečala z 2664 na 3175 kalorij po prebivalcu, tj. za petino, izdatki za živila pa za — 90 %, kar je sorazmerno velik skok.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zavod »Borba« — Ubljane, Beethovnova 10 — Tisk in kilešji CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev. Posamezna številka 40 dinarjev, 40 N. par. Naročnino pošiljate na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 599-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tehnično in novinarski 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. Vladimir Nazor
2. Ismet Mujezinović
3. Miodrag Petrović Čkalja
4. Ljubiša Samardžić

(NADALJEVANJE Z 9. STRANI)
lišču obilo obremenjenega gradiva. Nekaj so ga našli tudi v kavci. Mater in obe sestri so med zaslišanjem hudo mučili, vendar jih to ni omajalo. Čez nekaj mesecev so vsem trem sodili pred italijanskimi vojaškimi sodišči v Ljubljani. Nada in Danica sta bili obsojeni vsaka na 13 let stroge ječe, mati na 30 let, Savica pa na 25 let.

Nado so skupaj s sestrami in materjo odpeljali v zapore v Italijo. Najprej je bila v ženski kaznilnici v Benetkah na otoku Giudechi. Kaznilnico so upravljale redovnice. Tam so bile zaprte tudi Italijanke zaradi raznih kaznivih dejanj. Vzele in šivale so za italijansko vojsko, cerkev, Vatikan in dvor razne veznine kot zastave, grbe in podobno. Do prihoda jugoslovanskih kaznjencev je vladala v jetnišnici disciplina, potem pa so se takoj pričeli upori in nepokorščina. Zavedne Jugoslovankе niso hotele delati za fašistično vojsko in bogataše. Zato je direktor kaznilnice poklical policijo, ki je urnorice odpeljala v posebne celice ali na sodišče, da bi tako razbila njihovo povezavo in vpliv na Italijanke. Tudi Nada se je znašla v eni izmed takih celic sama.

na več skupin, nato pa jih je prenestila v različne italijanske zapore.

Nada Žagarjeva je šla skozi zapore v Firencah, Anconi, Fogli, Beneventu in Traniju. Prevažali so jih v vagonih za zločince, kjer je bilo tesno in zadušljivo. Šele v Traniju so se nekako ustali. Tam je Vida Tomšič ustanovila partijsko celico, ki je ves čas organizirano delovala. Nada je bila takrat še članica SKOJ in je kot taka delovala v povezavi s to celico.

Pred italijansko kapitulacijo je bilo hrane vsak dan manj, zato se je zdravje že prej izčrpanih kaznjencev še bolj poslabšalo. Po kapitulaciji so se kaznilnice vrli Nemci. Upravnica je zamočala, da so pri njej Jugoslovankе, ker je najbrž računala, da si bo s tem pridobila njihovo naklonenost, saj zaveznički niso bili več daleč. Kmalu so res prišli, toda Jugoslovankе niso takoj osvobodili, saj so bile komunistke. Šele 16. oktobra, torej 38 dni po kapitulaciji, so zaradi zahteve naših oblasti v Bariju jetnice doživele svobodo.

Takrat se je Nada skupaj s tovarišicami znašla v snujočih se enotah prekomorcev. Znano je, da so te enote nastajale iz ljudi, ki so se zaradi raznih vzrokov znašli na za-

litijanski vojski, se niso smeli priključiti za Jugoslovane niti po italijanski kapitulaciji. Zaveznički so namreč šli to vojsko za zavezniško, saj je dejansko 13. septembra napovedala Nemčiji vojno.

Kot rezultat tega dela je proti koncu 1943 nastala 3. prekmorska brigada. Ta je zaradi izkušnje s 1. prekmorsko ostala v Italiji na učenju skoraj tri mesece. Nada Žagar je došla zelo težavno nalogo. Postala je sekretarka SKOJ in je kot taka morala iz primorskih ter istrskih fantov sestaviti organizacijo. To so bili mladi, večinoma politično neuki fantje, sicer pa zavezni Slovenci. V brigadi sta bili tudi dve četi Dalmatincev, dve četi Črnogorcev ter okoli 150 italijanskih prostovoljcev.

Nada je uspeła. Čeprav prej skoraj nihče ni nosil orožja, je brigada vendarle postala sposobna bojna enota, kar se je videlo v prvih bojih. V začetku marca 1944 je pripela brigada na Vis in tam postala sestavni člen obrambnih sil. Na vzhodnem delu obale, kjer so bili brigadni položaji, so borci pogosto srečali Nado, ki jih je obiskovala. Organizirala je tekmovalne, ki je kmalu zajelo vso enoto na otoku. Čeprav so bile življenjske razmere težavne, saj so celo vodo morali dovažati iz Italije, so

Braču. Skupaj z mladinci 2. bataljona se je v izkrcavalnih čolnih peljala prek Korčulanskega kanala ter sodelovala pri izkrcanju na polotoku Pelješac. Osebnje je sodelovala pri naskoku na vas Hodilje, kjer je 2. bataljon uničil sovražnikovo skupino ter zajel 35 Nemcev. Takrat je bila med prvimi v bataljonski koloni.

Prav boji na Braču, Korčuli in Pelješcu so povzročili, da je glavni štab Hrvatske podelil 3. prekmorski naslov udarna. To je močno spodbudilo borce in posebno mladince.

Zaradi obvestila o doživetnem poskusu izkrcavanja kraljevske vojske iz Italije na Vis je 3. prekmorska dobila posebno nalogo, naj se vrne na Vis in ga zavaruje pred morebitnimi diverzanti. Toda iz Italije je prislo obvestilo, da so se v isti brez podlage. Kraljevska vojska ni imela več nobene moči.

Končno se je Nada skupaj z vso brigado izkrcala v okolici Omisa in Dugega rta ter sodelovala v vseh akcijah za osvoboditev Splita, Kaštelov, Trogirja in Sibenika. Pri Konjevatih na cesti iz Sibenika proti Drnišu je sodelovala v 4 km dolgi zasedi, ko so naši borci popolnoma uničili nemško posadko iz Sibenika, ki se je umikala.

Končno se je približala najhujša bitka naših prekmorskih brigad, bitka za Knin. Trajala je mesec dni, od 3. novembra, ko je bil osvobojen Drniš, pa do 5. decembra, ko so naši vkorakali v Knin. Vsakdanji boji, veliki napori in sovražnikovo zagrizeno upiranje so zahtevali od borcev veliko volje in vztrajnosti. Postojanke Promina, Bulajusa, Staje, Marderići so po večkrat prebajale iz rok v roke. Nad 400 borcev je bilo ubitih ali ranjenih. Pred Kninom so položili svoja življenja za domovino najboljši: Janez Volk, komisar čete iz Suhorja, Drago Benčina, komisar čete iz Idrije, Jože Gruden, komisar čete iz Nabrežine ter predvojni komunist, vojka Smuc, bataljonska bolničarka iz Trsta ter vrsta drugih.

Ko je 27. novembra 1944 padla Nada in najboljša prijateljica Vojka Smuc, je ta zapisala v brigadni list:

»Da, padla si, Bulajusa. Ta hrib bo za vedno zapisan v spominu naših borcev, v spominu naših mladencev. Saj so tam grobovi naših borcev, med katerimi si tudi ti, Vojka.

Vojka, ti si hči ponosnega naroda. Iz tvojih besed je zvenelo samo eno: maščevati se za vse gorje, ki so ga prestali Primorci, ustvariti med primorsko mladino novo življenje, za vedno pokopati in izbrisati vse sledove fašistične vzgoje. Spominjali se bodo mladinci svoje Vojke ob vsakem strehu puške, mitraljeza, minometa, še večja strah jih bo zgrabila v boju za svobodo.

Dva dni zatem je padla tudi Nada Žagarjeva, ko je bila na položajih med mladinci. Ugasnilo je še eno plemenito življenje, življenje dvajsetletnega dekleta, ki je imelo za seboj že 6 let organiziranega političnega delovanja in 2 leti težke ječe. ALBERT KLUN

Nadi Žagarjevi v spomin

Odpora pa niso mogli steti. V celicah, pripravljanih za najhujše zločince, so naše tovarišice prestajale kazen po 2 do 4 mesece. Ločene od vseh med štirimi stenami, v luknjah, dolgih šest korakov, širokih pa dva, mrzlih, s cementnim podom in stenami, z oknom, skozi katero je bilo le za ped neba in ponoči nekaj zvezd, so jetnice z nohti ha stene pisale besede in stavke, da bi tako obdržale duševno ravnotežje in se pozabile na mraz, lakoto in vse drugo. Odvzeli so jim sviznike, papir in toplo obleko. Vsi dan so dobivale le po en obrok vode s kruhom ali nekakšne juhe z gnilim krompirjem. Na pogradih brez odelj in med cementnimi stenami sta se jih lotevala prehlad in revmatizem, nekaterih pa tudi jetika. Nekdo je ena izmed jetnic med tovarišicami umrla zaradi odprte jetike.

Kljub temu so vzdržale in tudi Nada med njimi. Vzdržala je tudi takrat, ko so njeno bolno mater po kazni odpeljali neznano kam in zato, da bi tako strli hčerki. Dolgo niso hoteli povedati, kaj je za materjo. Takih strati uprave kaznilnice, s katerimi so hoteli strati mlada dekleta, je bilo nešteto. Tak način mučenja je bil najhujši prav v italijanskih zaporih.

Med kaznjenkami so bile tudi vidne organizatorke kot Vida Tomšič, Pepca Kargelj, Erna Muser in druge. Po prestani kazni v samicah so bile vse jetnice precej izčrpane. Uprava jih je namestila v skupno sobo in jih ločila od Italijank. V sobi pa je nastala prava revolucionarna šola. Jetnice so se izobraževale v marksizmu, se učile jezikov, pripravljale za bolničarke in podobno. Ki je uprava za to zvedela, je spet razbila jetnice

vezniški strani nemško-zavezniške bojne črte v Italiji. To so bili nekdanji interniranci, konfiranci in jetniki vseh narodnosti Jugoslovij. Največ pa je bilo istrskih in primorskih fantov, ki so jih Italijanske oblasti iz varnostnih razlogov navidezno vpoklicale v vojsko, dejansko pa internirale v posebnih delovnih kazenskih bataljonih. Kot taki so životali močno zastraženi v najbolj nezdruvilih krajih Italije. Skoraj vsi so se opredelili za NOB, nato pa so jim zaveznički odredili samostojno taborišče blizu Altamura pri Gravini.

Tam se je kmalu začelo med čakajočimi vztrajno politično delo. Poleg rednega vsakodnevne vojaške urjenja smo poslušali tudi politične ure. Udeleževali smo se tudi raznih tečajev, ki so bili za nas Primorce zelo pomembni. Tako na primer slovenske, zgodovine in drugega. Lahko trdimo, da se je mnogo slovenskih fantov prav v Carbonari in Gravini prvič srečalo s slovensko kulturo in jezikom. Pri vsem tem se Nada prav dobro spominja borci prvih treh prekmorskih brigad, kako je vztrajno in poživljeno prenašala svoje znanje nanje.

Potem ko je odšla novembra 1943 prva prekmorska brigada v Jugoslavijo, je Nada ostala z majhno skupino političnih aktivistov v Italiji. To aktiv je imel nateg, iskati preostale Jugoslovane po Italiji in jih spravljati v naše enote. Majhne skupinice so obiskovale razna italijanska mesta po Siciliji, Kalabriji, Sardiniji. Uspeh je bil velik. Le redkokdaj se je taka skupina vrnila praznih rok. Z njimi so prihajale večje ali manjše skupine naših ljudi, ki so bili navadno že prej organizirani, samo čakali so priložnosti za odhod. Primorski Slovenci in Istrani, ki so bili v redni ita-

bill borci čisti in taborišča urejena, razvilo se je živahno kulturno-prosvetno delo.

Zaradi naraščajočih potreb po sposobnih ljudeh je morala Nada kmalu na partijski tečaj pri oblastnem komiteju KP Hrvaške za Dalmacijo. Morala bi tudi na II. kongres USAOJ v Drvarju. Namesto nje sta na tem kongresu zastopala brigado Smrekar iz Pirana in Danilo iz Titograda. S kakšnim navdušenjem je obiskovala partijski tečaj, nam pove pismo, ki ga je pisala materi v Slovenijo:

»Prav zdaj sem se vrnila s političnega tečaja, ki je trajal skoraj tri mesece in mi je veliko koristil. Pridobila sem mnogo. Politična perspektiva leži pred menoj zdaj jasna, ni več iste ozkožrnost, kot je bila še do nedavnega. To je bila pač posledica našega učenega življenja v zaporih. Danes gledamo na stvar popolnoma drugače. Moram ti reči, mati, da me politično delo zelo zanima, da čutim vsak dan več veselja in volje do njega. Samo žal, da nimam preveč časa, da bi si izpopolnjevala znanje, čeprav ne potratim niti trenutka po nepotrebnem. Najljubše mi je pač učenje.

Na Visu je brigada doživela nekaj alarmov zaradi napadov sovražnikovih letal. Sodelovala je tudi pri vseh političnih manifestacijah ob 1. maju in 27. julija ter na proslavi, ko je tovariš Tito prvič izgovoril besede: »Tujega nočemo, svojega ne damo, ob podolgti naslova proletarska brigada 1. dalmatinski udarni brigadi.

Nada je sodelovala v boju na otoku Braču, ko je vsa 26. dalmatinska udarna divizija prešla v ofenzivo, da bi razbremenila naše enote okoli Drvarja. Bila je tudi v več samostojnih akcijah 2. in 3. bataljona na Korčuli in